

Hur skapas en känsla av delaktighet i barnskyddsprocessen?

En litteraturstudie förankrad i barns perspektiv

Linda Engblom

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	4246
Författare:	Linda Engblom
Arbetets namn:	Hur skapas en känsla av delaktighet i barnskyddsprocessen? En litteraturstudie förankrad i barns perspektiv
Handledare (Arcada):	Åsa Rosengren
Uppdragsgivare:	Auroran vastaanottokoti, osasto Metsola
<p>Sammandrag:</p> <p>Den förnyade barnskyddslagen (2008) sätter en stor tyngd på barns delaktighet och rätt att bli hörd inom barnskyddsarbetet. Syftet med detta examensarbete är att beskriva barnens perspektiv på möjlighet till delaktighet i barnskyddsprocessen. Utgående från barnens upplevelser om möjlighet till delaktighet, beskrivs deras syn på barnskyddsprocessen i sin helhet. Vidare utreds huruvida det socialpedagogiska arbetet kunde fungera som stöd, för att stärka och synliggöra aspekterna som enligt barnen bidrar till delaktighet och en lyckad barnskyddsprocess. Min undersökning kunde besvara följande frågeställningar: Vilka aspekter bidrar enligt barnen till en känsla av delaktighet i de olika delarna av barnskyddsprocessen? Hur påverkar barnens upplevelser av möjlighet till delaktighet deras uppfattning om barnskyddsprocessen? På vilket sätt kan socialpedagogiska insatser fungera som stöd för att stärka de aspekter som enligt barnen medför delaktighet? Examensarbetet är en litteraturstudie som grundar sig på åtta artiklar. Studien visar att det finns en hel del olika faktorer som påverkar barnens uppfattning om möjlighet till delaktighet samt att det finns ett starkt samband mellan dessa aspekter och en positiv uppfattning om barnskyddsprocessen. Förtroendeingivande relationer till både professionella inom barnskyddet samt de närstående, utformar barnens uppfattningar om vilken grad av delaktighet de har uppnått. En relation till de professionella präglad av förtroende, samt stöd för att upprätthålla relationerna till de närstående efterlys av barnen. Kommunikationen med dem som arbetar med barnen dagligen spelar en stor roll. En stor del av uppnådd delaktighet enligt barnen, handlar om möjligheten att få vara med och fatta beslut, barnen önskar att de kunde få påverka t.ex. valet av placeringsställe. Vidare framkom att en stor aspekt gällande uppnådd delaktighet handlar om att bli hörd. Barnen önskar att de professionella lyssnar på dem och vad de har att säga, dock är det viktigast att det de berättar, tas på allvar. Förutom relationer, kommunikation, beslutsfattande och att bli hörd, upplevde barnen att de behöver tillräcklig information om sitt eget barnskyddsärende för att kunna uppnå känslan av delaktighet. Socialpedagogiken som ett arbetssätt kan ses som en resurs för att stärka dessa faktorer som enligt barnen bidrar till delaktighet.</p>	
Nyckelord:	Barn, Barnskydd, Vård utom hemmet, Delaktighet, Socialpedagogik, Barns perspektiv, Auroran vastaanottokoti
Sidantal:	86
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	10.12.2013

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme: Degree programme of social services	
Identification number: 4246	
Author: Linda Engblom	
Title: How is the feeling of participation achieved in the child welfare process? A literature review embedded in children's perspective	
Supervisor (Arcada): Åsa Rosengren	
Commissioned by: Auroran vastaanottokoti, osasto Metsola	
<p>Abstract:</p> <p>The updated law of child welfare (2008) highlights participation and the children's right to get their voices heard in child welfare work. The aim of this study is to describe the children's perspective on the possibilities of participation in the child welfare process. The children's opinion about the child welfare process is described throughout the feeling of reached participation. Further the social pedagogic work methods as a support for reaching the feeling of participation are explored. The study answers the following questions: Which aspects in the children's opinion, contribute to the feeling of participation? How is the opinion of the child welfare process affected by the reached level of participation? How can the social pedagogic work methods support the children in reaching a feeling of participation? The thesis is a literature review based on eight articles. The study shows that there are quite a few aspects influencing the children's perception of reached participation. Relationships to both the professionals and the related frame the children's thoughts about the reached level of participation. The children call for a confidential relationship to the professionals as well as support in maintaining the relationships to relatives. Communication between the children and the professionals that work with them on a daily basis has an important role. An important aspect of reached level of participation, according to the children, is about the opportunity of participating in decision making. The children wish that they would be offered an opportunity to affect for example the choice of foster care place. Further it showed that being heard and taken seriously impacts on the reached level of participation. Finally the study showed that the children need enough information about the child welfare case, to get the feeling of participation. Social pedagogic as a working method can be seen as a resource for supporting the children to reach participation.</p>	
Keywords:	Children, Child welfare, Foster care, Participation, Social-pedagogic, Childrens perspective, Auroran vastaanottokoti
Number of pages:	86
Language:	Swedish
Date of acceptance:	10.12.2013

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	4246
Tekijä:	Linda Engblom
Työn nimi:	Miten luoda osallisuuden tunne lastensuojeluprosessissa? Kirjallisuuden tarkastelua lasten näkökulmasta
Työn ohjaaja (Arcada):	Åsa Rosengren
Toimeksiantaja:	Auroran vastaanottokoti, osasto Metsola
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Uudistettu Lastensuojelulaki (2008) asettaa lasten osallistumisen ja oikeuden tulla kuuluksi tärkeään rooliin. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kartoittaa lapsien näkökulman mahdollisuudesta osallisuuteen lastensuojeluprosessissa. Lapsien näkökulmasta osallisuuden mahdollisuuksista, kuvataan mielipide lastensuojelu prosessista kokonaisuudessaan. Lisäksi kartoitetaan sosiaalipedagogisen työn mahdollisuuksia osallisuuden tukemisessa. Opinnäytetyö vastaa seuraaviin kysymyksiin: Mitkä seikat edistävät lapsien mielestä osallisuuden tunteen saavuttamisen? Miten lapsien kokemukset mahdollisuudesta osallisuuteen, vaikuttavat mielipiteeseen lastensuojelu prosessista kokonaisuudessaan? Millä tavoin sosiaalipedagoginen työ voisi tukea ja edistää lapsien osallisuutta? Opinnäytetyö perustuu kahdeksan artikkelin tarkasteluun. Tutkimus osoittaa että useat tekijät vaikuttavat lasten käsitykseen mahdollisuudesta osallisuuteen. Luottamukselliset suhteet sekä lastensuojelun ammattilaisiin että läheisiin muodostavat lapsien mielipiteen osallisuuden toteutumisesta. Lapset peräänkuuluttavat luottamuksellisia suhteita ammattilaisiin sekä tukea läheisten suhteiden ylläpitämiseen. Päivittäin lasten kanssa työskentelevien kommunikaatio ja vuorovaikutus lapsien kanssa on tärkeässä roolissa. Iso osa osallisuuden toteutumiseen, juurtuu mahdollisuudesta päätöksentekoon. Lapset toivovat mahdollisuutta vaikuttaa päätökseen esim. sijoituspaikkaa valittaessa. Lisäksi kävi ilmi, että osallisuuden toteutumisen ehtona on tulla kuulluksi. Lapset toivovat että aikuiset kuuntelevat heitä ja ennen kaikkea ottavat lapsien kertomat asiat vakavasti. Lopuksi lapset ilmaisivat tarpeensa saada riittävä tietoa lastensuojeluasiastaan, saavuttaakseen osallisuuden tunteen. Sosiaalipedagoginen työmuoto voidaan nähdä voimavarana osallisuuden toteutumisen tukemisessa.</p>	
Avainsanat:	Lapsi, Lastensuojelu, Sijaishuolto, Osallisuus, Sosiaalipedagogiikka, lapsen näkökulma, Auroran vastaanottokoti
Sivumäärä:	86
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	10.12.2013

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
1.1	Syfte, frågeställningar och avgränsning	8
1.2	Arbetslivsrelevans	9
2	GRUNDERNA FÖR BARNSKYDDSARBETET I FINLAND	10
2.1	Barnskyddsprocessen	12
2.2	Olika former av placeringar utanför hemmet	17
3	TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	18
3.1	Delaktighet i barnskyddsprocessen	18
3.2	Delaktighetsmodeller	23
3.3	Socialpedagogiskt arbete inom barnskyddet	26
4	GENOMFÖRANDE AV STUDIEN	30
4.1	Allmän litteraturstudie	30
4.2	Urvalskriterier	32
4.3	Datainsamling	33
4.4	Innehållsanalys	35
4.5	Etik i litteraturstudier	37
5	RESULTAT	38
5.1	Möjligheter till delaktighet i barnskyddsprocessen	38
5.2	Förtroendeingivande relationer	38
5.2.1	<i>Relationer till de professionella</i>	40
5.2.2	<i>Relationer till närstående</i>	42
5.3	Kommunikation	43
5.3.1	<i>Informationsflöde</i>	45
5.4	Att bli hörd	48
5.4.1	<i>Bli tagen på allvar</i>	49
5.5	Beslutsfattande	51
5.5.1	<i>Möjlighet att påverka beslut</i>	53
5.5.2	<i>Välja att inte delta</i>	54
5.6	Information om barnskyddsärenden	55
5.6.1	<i>Tillräcklig information för att kunna delta</i>	57
5.7	Sammanfattning av resultaten	58
6	ANALYS OCH TOLKNING	61
6.1	Aspekter som bidrar till delaktighet samt uppfattningen om de olika delarna av barnskyddsprocessen	61
6.2	Socialpedagogiskt arbete för att stärka delaktigheten	68

7	DISKUSSION	71
7.1	Metoddiskussion.....	71
7.2	Slutsatser.....	74
7.3	Förslag till fortsatt forskning	75
	Källor	76
	Bilagor	78

Figurer

Figur 1. Barnskyddsprocessen.....	16
Figur 2. Resultatöversikt.....	60
Figur 3. Det delaktiga barnet.....	71

1 INLEDNING

Barnets möjlighet till delaktighet i barnskyddsärenden och speciellt vid beslut om placering, är en av de många faktorer som påverkar barnens positiva eller negativa uppfattning om barnskyddsprocessen. Barns delaktighet inom barnskyddet är ett mycket omtalat ämne i vårt samhälle. Den nya barnskyddslagen (13.4.2007/417) som trädde i kraft år 2008 sätter stor vikt på barnens delaktighet och på att de ska få sina röster hörda i beslutsprocesser (Päkkilä 2008:161). Även Finlands grundlag (11.6.1999/731) samt FN:s konvention om barns rättigheter (60/1991) tar fasta på barnens rätt till delaktighet i ärenden som berör dem själva.

På 2000-talet har det finländska barnskyddet satt allt större vikt på arbetet som görs med barnen, det nya arbetssättet har ökat barnens delaktighet och gjort barnskyddsprocessen mer barncentrerad. Päkkilä (2008:162) menar dock att barnens delaktighet borde få en ännu större roll inom alla processer inom barnskyddsarbetet. Hotari et. al. (2009:117) hävdar också att, barnens delaktighet borde vara en utgångspunkt för barnskyddsarbetet, men att delaktigheten dock för tillfället bara kan ses som ett särdrag inom barnskyddsprocessen. Både Päkkiläs (2008) och Hotari et. al:s (2009) uttalande bevisar att det finns behov av utveckling och förbättring på det planet.

Jag har valt att skriva om barns delaktighet i barnskyddsprocessen, utgående från barnens åsikter och synpunkter. Dessutom vill jag med detta examensarbete studera socialpedagogikens möjligheter att stärka delaktigheten inom processen, på de delområden som barnen menar att bidrar till en delaktighetskänsla. Intresset för barnens möjlighet till delaktighet inom barnskyddets olika delar, samt socialpedagogiken som ett arbetssätt inom barnskyddet, väcktes då jag gjorde min fördjupade praktik på en barnskyddsanstalt. Jag kom att reflektera över hur man kunde utveckla barnens möjlighet till delaktighet i det vardagliga arbetet med barnen. Socialpedagogiken och dess resurser, som grund för barnskyddsarbetet, var centrala i reflektionen. Reflektionen på praktikplatsen ledde till detta projekterade examensarbete om barns upplevelse av delaktighet.

Barnskyddsfrågor och specifikt barnens roll i beslutsfattande, har fått stor uppmärksamhet i massmedia den senaste tiden. Huruvida professionella inom barnskyddet tar barnets åsikter i beaktande, har varit mycket omtalat. Jansén (2013) skriver i artikeln *Barnet hördes inte* om den åtta åriga flickan Eerika som dödades av sin far och styvmor och som trots ett antal barnskyddsanmälningar inte blev placerad för vård utom hemmet. Jansén (2013) menar att barnets berättelse hördes via vuxna människor och således blev barnets egen röst inte hörd. Spekulationerna kring huruvida hörandet av Eerikas röst hade gett fallet ett annorlunda slut, är oändliga. För att kunna utveckla verksamheten inom de olika delarna av processen, till mer barncentrerad, samt för att säkerställa barnens roll som den mest centrala i sitt eget barnskyddsärende, jag anser att det är viktigt att undersöka vilka aspekter barnen upplever som mest centrala då det gäller delaktighet i barnskyddsprocessen.

1.1 Syfte, frågeställningar och avgränsning

Syftet med mitt examensarbete är att beskriva barnens perspektiv på möjlighet till delaktighet i barnskyddsprocessen. Utgående från barnens upplevelser om möjlighet till delaktighet, beskrivs deras syn på barnskyddsprocessen i sin helhet. Vidare utreds huruvida det socialpedagogiska arbetet kunde fungera som stöd, för att stärka och synliggöra aspekterna som enligt barnen bidrar till delaktighet och en lyckad barnskyddsprocess. Min undersökning kunde besvara följande frågeställningar:

1. Vilka aspekter bidrar enligt barnen till en känsla av delaktighet i de olika delarna av barnskyddsprocessen?
2. Hur påverkar barnens upplevelser av möjlighet till delaktighet deras uppfattning om barnskyddsprocessen?
3. På vilket sätt kan socialpedagogiska insatser fungera som stöd för att stärka de aspekter som enligt barnen medför delaktighet?

I mitt arbete kommer jag att undersöka vilka aspekter barnen anser vara de viktigaste då det gäller att uppnå en känsla av delaktighet inom sin egen barnskyddsprocess. Vidare vill jag undersöka ifall känslan av uppnådd delaktighet, påverkar barnens åsikt om barnskyddsprocessen. Litteraturstudien kommer att vara starkt förankrad i barnens perspek-

tiv och målet är att synliggöra barnens åsikter om vad som bidrar till delaktighet och därmed eupplevelsen av barnskyddsprocessen. Dessutom vill jag studera det socialpedagogiska arbetets möjlighet att stöda de aspekter, som enligt barnen bidrar till en känsla av delaktighet.

För att arbetet inte skulle bli för brett kommer jag att avgränsa undersökningen till barnens perspektiv och inte de professionellas. Barns perspektiv kan ses som barnets berättelse, uppfattning eller tolkning av ett fenomen. Vad anser barnet själv om att t.ex. vara placerad utanför hemmet? (Johansson 2003:43ff).

1.2 Arbetslivsrelevans

Barnens delaktighet i barnskyddsprocessen är en ytterst central del av barnskyddsarbetet i Finland. I och med den förnyade barnskyddslagen (13.4.2007/417) har barnens roll i barnskyddsprocessen blivit allt viktigare. Barnens delaktighet blir mer och mer synlig inom arbetet, men fortfarande finns det många delområden som bör utvecklas, för att barnen ska kunna uppnå full delaktighet. (Päkkilä 2008:162f)

Min litteraturstudie som grundar sig på barnens åsikter om vad som medför delaktighet, kan fungera som stöd för professionella i arbetet inom barnskyddet, för att möjliggöra barnens delaktighet. Mitt examensarbete är ett projekterat arbete, med en avdelning på ett mottagningshem som uppdragsgivare. Auroran vastaanottokoti, osasto Metsola, är en avdelning med sju platser för brådskande placerade barn i åldern sju till tretton år. Under en brådskande placering, påbörjas många processer som kan påverka barnens liv och framtid, på många olika plan. Det är ytterst relevant för personalen på mottagningshemmet, att få en insikt i vad barn anser att kan medföra delaktighet i barnskyddsprocessen, för att på bästa sätt kunna involvera barnen i processerna. Min uppdragsgivare ämnar använda resultatet av studien, för att kunna utveckla sin verksamhet i en riktning som främjar barnens möjlighet till delaktighet.

2 GRUNDERNA FÖR BARNSKYDDSARBETET I FINLAND

Barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare, har i första hand ansvar för barnets omsorg och fostran, dock har de rätt att få stöd av samhället i den utmanande uppgiften, vilket även säkerställs i Finlands grundlag (11.6.1999/731). I grundlagen säkerställs vidare vars och ens rätt till ett privatliv och hemfrid. Omsorgen och fostran av barnet, ses som både en rättighet och en skyldighet för vårdnadshavarna. Eftersom vårdnadshavarna har rätt till att fostra sitt barn, ses det också som deras rättighet att förverkliga sina individuella fostringsmetoder, dock ska all fostran utgå ifrån att främja barnets uppväxt och utveckling. Utomstående har inte rätt att ingripa i familjens vardag och fostringsprinciper, ifall det inte finns välgrundade orsaker för ingripandet. Grunder för ingripande kan handla om vårdnadshavarnas psykiska sjukdomar, missbrukarproblem eller utövning av våld som en fostringsmetod. Ifall man kan konstatera att föräldrarna eller vårdnadshavarna inte har tillräckliga resurser för att ta hand om och fostra barnet, att uppväxtmiljön är direkt skadlig för barnet eller att barnets eget beteende äventyrar dess hälsa och uppväxt, är det samhällets plikt att ingripa. Då överförs ansvaret för att trygga barnets uppväxt samt utveckling till samhället, där barnskyddet spelar en stor roll. Samhället ansvarar även för att barnets grundrättigheter samt de mänskliga rättigheterna uppfylls. (Liikonen & Martiskainen 2010; Taskinen 2008:14)

Syftet med barnskyddet i Finland, som tryggas av flera olika lagar, är att försäkra barnet om en trygg uppväxtmiljö, säkerställa en balanserad och mångsidig utveckling samt ge barn specifikt skydd. Barns rättigheter beskrivs i Finlands grundlag (11.6.1999/731) i kapitel två. Dessa rättigheter specificeras i FN:s konvention om barns rättigheter (60/1991). I konventionen ingår följande fyra grundprinciper, alla barn har samma rättigheter, barnets bästa bör beaktas vid varje beslut, varje barn har rätt till liv och utveckling, dessutom har alla barn rätt till att uttrycka sin egen åsikt och känna att de är respekterade. Målet med barnskyddsarbetet är att trygga dessa fyra grundprinciper genom att främja barnets välmående, utveckla service för att stöda uppväxten samt utövande av barn- och familjespecifikt barnskyddsarbete. I alla lagar och bestämmelser vilka berör barnens rättigheter, poängteras vikten av att alltid ta barnens bästa i beaktande. Detta betyder i praktiken att de professionella är skyldiga att bedöma vad som är bäst för just det här barnet i den specifika livssituationen, utgående från barnets, familjens och lagens synpunkter. Barnens rättigheter går inte att trygga endast med hjälp av barnskydds-

lagen och därför finns förordningar om barns rättigheter fortfarande, även i andra lagar. (Taskinen 2008:10; Lastensuojelun käsikirja 2007)

Barnskyddet kan ur ett bredare perspektiv betraktas som beskyddande av barnet, där ansvaret för att skydda barnet inte endast ligger på myndigheterna, utan det kan ses som hela samhällets och alla invånares uppgift. Samhällets framtid är beroende av nutidens barn, därför ses beskyddandet av barnen som ett stort intresse för hela samhället. Taskinen (2008:10) menar att endast barnskyddsliga åtgärder inte är tillräckliga för att trygga barnens uppväxt, utan det krävs mer omfattande samhälleliga åtgärder.

Bestämmelsen om människans rättigheter bildar två ytterst centrala principer ur barnskyddsarbetets synvinkel. Det handlar om barnets fördel men också om skyddande av privat- och familjeliv. Dessa aspekter råkar ofta i konflikt med varandra då det gäller barnskyddsarbetet. Utgångspunkten är alltid att handla enligt barnets bästa och då sätts familje- och privatlivets skydd i andra hand. Ingripande i familjens vardag, kan uppfattas som en kränkning av familjens integritet, samtidigt handlar det om att ingripa för barnets bästa. Barnskyddsarbetet präglas ofta av motstridiga uppfattningar gällande dessa aspekter. (Taskinen 2008:14f)

Främjande av barnets välmående, genom att stöda barnet och vårdnadshavarna med baservice, ses som en förebyggande form av barnskyddsarbete. Genom det förebyggande arbetet vill man trygga barnets uppväxt, utveckling samt välmående. Taskinen (2008:10f) nämner vikten av tidigt ingripande ifall man märker att ett barn har någon form av svårigheter. Hon menar att vid tidigt ingripande finns större möjligheter att hjälpa barnet, än om problemet har funnits länge. Då basservicen inte är tillräcklig för att trygga barnets uppväxt och utveckling, måste det barn- och familjespecifika barnskyddsarbetet aktiveras och en barnskyddsprocess inledas.

I Finland använder sig barnskyddet i första hand av öppenvårdens stödåtgärder, som kan erbjudas familjerna i hemmen. Ifall barnskyddsmyndigheterna märker att öppenvårdens stödåtgärder inte är tillräckliga, måste barnet placeras för vård utanför sitt eget hem. Då det finns behov av vård utom hemmet för att trygga barnets bästa, ska det ordnas omgående. Fastän barnet placeras utanför sitt eget hem, har hon rätt att upprätthålla kontakten till sin egen familj och närstående, de professionella inom barnskyddet är skyldiga att

stöda barnet i upprätthållandet av kontakten. Vid ordnande av vård utom hemmet, är det ytterst centralt att barnets språkliga, kulturella och religiösa bakgrund, samt att upprätthållandet av den, tas i beaktandet. Målet med vården utom hemmet, är att komma åt problemen i familjen och i bästa fall kunna återförening familjen. Ifall grunderna för en placering utom hemmet försvinner, ska placeringen upphöra, dock får en placering inte avbrytas ifall det uppenbarligen strider mot barnets bästa. (Taskinen 2008:16f)

2.1 Barnskyddsprocessen

Det barn- och familjespecifika barnskyddsarbetets uppgift är att försäkra barnet om ett värdigt liv och trygga människorelationer. Barnet ska få vara barn, utan att behöva bära det ansvar som egentligen tillhör de vuxna. En process inom det barn- och familjespecifika barnskyddsarbetet får sin början i och med en utredning av behovet av barnskyddsåtgärder. (Taskinen 2008:12)

Barnskyddsprocessen inleds i och med att det kommer till en socialarbetares kännedom att barnet är i behov av specifikt skydd. Behovet kan komma till kännedom bl.a. genom att någon som arbetar med barnet, t.ex. lärare eller daghemspersonal, märker att allting inte står rätt till, eller genom att familjen har varit brukare av utkomststöd under en längre tid och således träffar socialarbetare. Bland ungdomar är det vanligt att de själva vänder sig till barnskyddet för att få stöd och hjälp, i vissa fall är det vårdnadshavaren som upplever situationen med barnet så utmanande att hon söker hjälp. Vanligast är dock att någon utomstående ser att barnet är i behov av specifikt skydd och gör en barnskyddsanmälan. Professionella inom bl.a. social- och hälsovården, utbildningsverket, räddningsverket och poliskåren är på sitt yrkes vägnar anmälningsskyldiga. Tystnadsplikten får inte ses som ett hinder för att göra en barnskyddsanmälan. När socialarbetaren får en barnskyddsanmälan, inleds i allmänhet en utredning av behovet av barnskyddsåtgärder. (Taskinen 2008:30f; Liikonen&Martiskainen 2010; Lastensuojelun käsikirja 2007)

Då socialarbetaren får en barnskyddsanmälan, är hon skyldig att omgående avgöra ifall barnet är i akut behov av barnskyddsåtgärder. Ifall det framkommer att barnets hälsa och utveckling är i direkt fara, görs omgående en brådskande placering. En brådskande

placering leder alltid till klientskap inom barnskyddet. Om barnet inte är i akut behov av barnskyddsåtgärder, ska socialarbetaren inom sju arbetsdagar efter att anmälan anlänt, avgöra ifall behovet av barnskyddsåtgärder ska utredas eller inte. Huvudsakligen utreds alla barnskyddsanmälningar, en anmälning kan lämnas outredd bara i sådana fall då barnet redan är klient inom barnskyddet eller ifall anmälningen direkt kan bedömas som irrelevant. När en utredning av behovet av barnskyddsåtgärder startas, blir barnet klient inom barnskyddet, om utredningen visar att barnet och familjen inte är i behov av stöd, avslutas klientskapet inom barnskyddet. I de fall då socialarbetaren bestämmer att inte starta en utredning av barnskyddsåtgärders behov, medför en barnskyddsanmälan inte klientskap inom barnskyddet. (Taskinen 2008:34f; Lastensuojelun käsikirja 2007)

Vid utredning av behovet av barnskyddsåtgärder, utgår man ifrån barnets behov i relation till vårdnadshavarnas möjligheter att svara på dem. Målet med utredningen är att kartlägga ifall familjen är i behov av barnskyddets hjälp i form av stöd och kontroll, eller om den kan klara sig med hjälp av sitt eget sociala nätverk och andra myndigheters stöd. Vid utredningen tar man fasta på familjens resurser att svara på barnets behov i nuläget, men även familjens historia med tyngdpunkt på hur man tidigare har svarat på barnets behov, spelar en viktig roll vid utredande av behovet av barnskyddsåtgärder. Dessutom ska både risker och möjligheter i framtiden beaktas. Med tanke på framtiden tar man fasta på de risker för barnets hälsa och utveckling som kan urskiljas, samt vilka följder genomförda och ogenomförda interventioner inom barnskyddet kan ha för barnet. Möjligheterna till förändringar i den problematiska familjesituationen ska också kartläggas. Kortfattat handlar det om att utreda barnets behov, vårdnadshavarnas resurser, samt möjliga risker för barnets uppväxt. Utredningen av barnskyddsbehovet görs i bästa fall under ett gott samarbete med både barnet och vårdnadshavarna. I vissa fall har barnet och/eller vårdnadshavarna inte möjlighet eller intresse av att delta i utredningen, då kan utredningen undantagsvis göras endast av de professionella, detta kräver dock goda grunder samt ett särskilt beslut. Socialarbetaren har rätt att träffa barnen även om vårdnadshavarna motsätter sig. Utredningen om behovet av barnskyddsåtgärder berör alla barn i familjen, fastän anmälan har berört bara ett av barnen. (Taskinen 2008:34)

En utredning av behovet av barnskyddsåtgärder kan som sagt visa att det inte finns behov av stöd och då avslutas klientskapet inom barnskyddet. I många fall visar det sig ändå att familjen är i behov av stöd från barnskyddet. Då gör socialarbetaren tillsam-

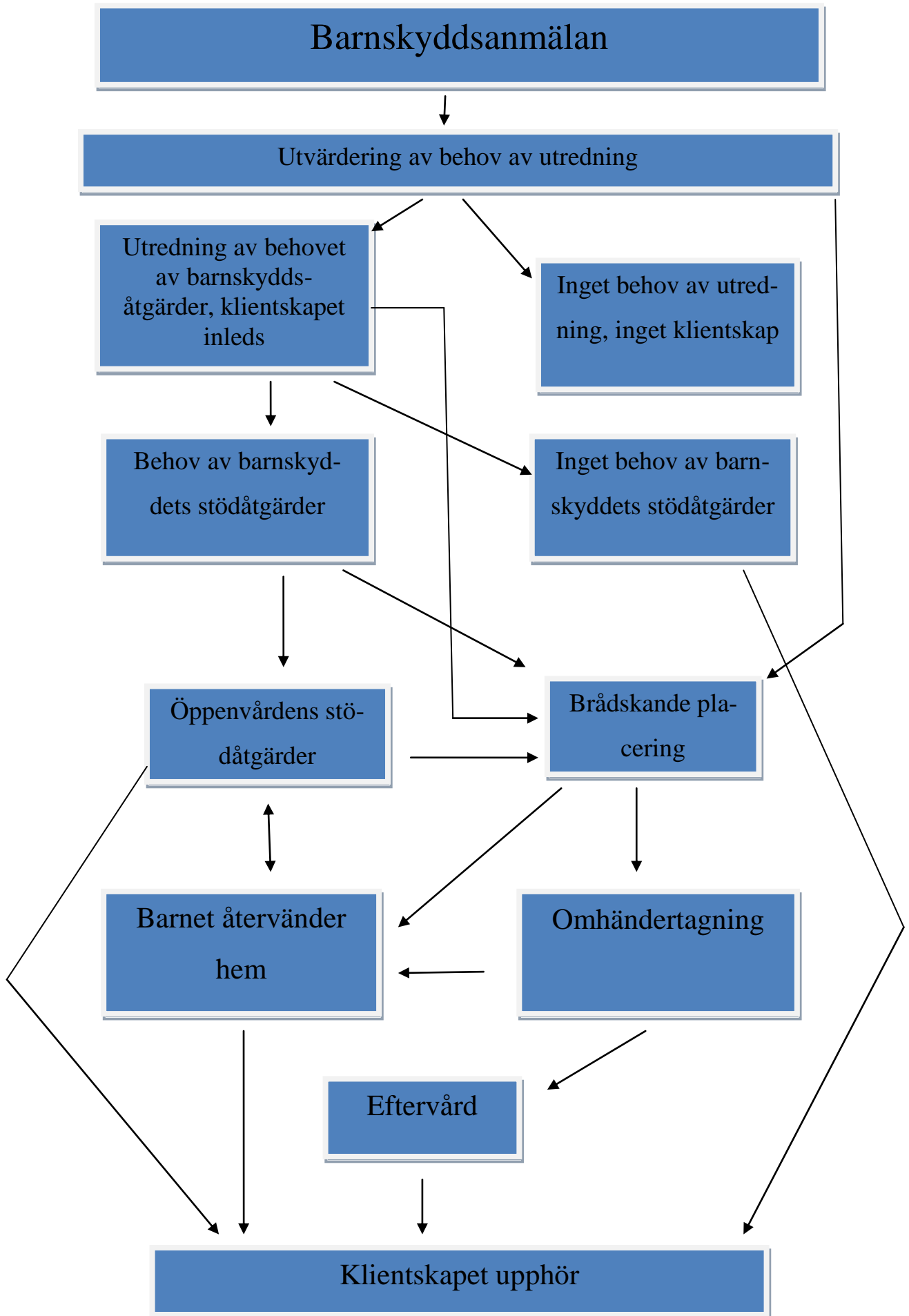
mans med barnet och familjen, en klientplan. Sedan avgör socialarbetaren i samarbete med barnet och familjen, vilka stödåtgärder som passar familjen bäst. I första hand använder man sig av stödåtgärder inom öppenvården. Familjen binder sig då att ta emot de stödåtgärder öppenvården har att erbjuda, det kan handla om t.ex. familjearbete, utkomststöd för att främja familjens välmående, även dagvård för barnet kan fungera som en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård. En placering utanför hemmet kan ses som barnets bästa och då är det möjligt att göra placeringen inom ramen för öppenvården. Målet med öppenvården är att främja och stöda barnets utveckling samt stöda vårdnadshavarnas fostringsförmåga och -möjligheter. (Taskinen 2008:41ff; Liikonen&Martiskainen 2010; Lastensuojelun käsikirja 2007)

Ifall barnet är i direkt fara eller annars i behov av akut skydd, görs en brådskande placering. Grunder för en brådskande placering kan vara t.ex. vårdnadshavarnas tillfälliga oförmåga att ta hand om barnet, en akut kris i familjen, familjevåld och självdestruktivt beteende hos barnet. I första hand försöker man placera barnet hos en släkting eller annan närstående, men i de fall då det inte är möjligt placeras barnet i en mottagningsfamilj eller på mottagningshem. En brådskande placering görs i första hand för 30 dagar. Ifall grunderna för den brådskande placeringen upphör, kan den avbrytas tidigare med ett särskilt beslut av socialarbetaren. Målet med den brådskande placeringen är att grundligare utreda barnets och familjens problem, svårigheter och resurser samt behov av barnskyddets stödåtgärder. En brådskande placering kan med socialarbetarens beslut förlängas med ytterligare 30 dagar, en orsak kan t.ex. vara att man under de första 30 dagarna inte har hunnit bilda ett tillräckligt brett perspektiv av barnets situation, eller att grunderna för den brådskande placeringen fortfarande är giltiga. Efter 60 dagar av en brådskande placering, ska socialarbetaren göra ett beslut om barnets framtid. Det finns tre alternativ för tillvägagångssättet, det första och mest önskvärda är att barnet kan återvända hem, dock i de flesta fallen med stödåtgärder från öppenvården. Det andra alternativet är att placeringen fortsätter som en öppenvårdsstödåtgärd. Det sista alternativet d.v.s. omhändertagning, tas till i fall då hemförhållandena eller barnets eget beteende i stor grad sätter barnet i fara, genom att äventyra barnets hälsa och utveckling. (Taskinen 2008:41ff; Liikonen & Martiskainen 2010; Lastensuojelun käsikirja 2007)

Taskinen (2008:49ff) beskriver en omhändertagning som ytterst känslig för både barnet och dess vårdnadshavare, en omhändertagning är ett kraftigt ingripande i familjens

självbestämmanderätt. Konflikter föds lätt vid diskussioner kring omhändertagningens tidpunkt, det kan röra sig om åsikter kring ”för tidigt” eller ”för sent” ingripande i barnets situation. En omhändertagning är ändamålsenlig ifall bristerna i barnets omsorg eller uppväxtmiljö, allvarligt äventyrar barnets hälsa eller utveckling, eller om barnet själv allvarligt äventyrar sin egen hälsa eller utveckling, genom att använda rusmedel, utöva brottslig verksamhet eller annan form av beteende som kunde jämföras med dem. En omhändertagning är i kraft tills vidare men den kan upphöra ifall det inte mera finns grunder för den. För att en omhändertagning ska upphöra, förutsätts stora förändringar i uppväxtförhållandena, dessutom ska uppväxtförhållandena vara tillräckligt goda under en tillräckligt lång tid för att omhändertagningen kan upphöra och barnet kan återvända hem. Senast då barnet fyller 18 år upphör omhändertagningen. Målet med en omhändertagning är att på basen av barnets bästa sträva till att återförening familjen. Socialarbetaren ska minst en gång om året utvärdera, ifall grunderna för att omhändertagningen fortfarande är giltiga. Dock kan en omhändertagning inte upphöra fastän det inte mera finns grunder för den, ifall det klart strider mot barnets bästa. Aspekter som påverkar huruvida en omhändertagning fortsätter eller inte, är t.ex. hur länge barnet har varit omhändertaget, barnets anknytningsrelation till både vårdnadshavarna och de som står för vården av barnet under omhändertagningen, samt barnets egen åsikt om var det vill bo. Ifall socialarbetaren bedömer att vårdnadshavarnas resurser att fostra barnet är tillräckligt starka, uppväxtförhållandena är tillräckligt goda och har varit det under en tillräckligt lång period och barnet själv vill flytta tillbaka hem, kan en omhändertagning upphöra. I vissa fall är barnet omhändertaget ända tills det fyller 18 år och sedan förflyttas ungdomen till eftervården inom barnskyddet. (Lastensuojelun käsikirja 2007)

I figur 1 presenteras den mångfacetterade processens gång. Figuren åskådliggör barnskyddsprocessen allt från en barnskyddsanmälan till att klientskapet upphör, med alla mellanstadier och olika möjligheter till stöd.

Figur 1
Barnskyddsprocessen

2.2 Olika former av placeringar utanför hemmet

Ett barn som av någon orsak inte kan bo med sina egna föräldrar eller vårdnadshavare placeras för vård utanför hemmet. Orsaker till en placering kan vara att det inte är tryggt för barnet att bo hemma p.g.a. vårdnadshavarna eller barnets eget beteende. (Saastamoinen 2008:26-36) Kommunerna har ansvar för att ordna vård utom hemmet, på ett sätt som bäst svarar på barnets behov av omsorg och stöd. Det finns några olika former av placering utanför hemmet, som jag kommer att beskriva kort.

Med familjevård avses den vård som ordnas för det placerade barnet i ett privat hem. Målet med familjevården är att ge barnet en så familje- och hemlik uppväxtmiljö som möjligt. I ett familjehem kan högst fyra barn vara placerade på samma gång, medräknat familjens biologiska barn som är under skolålder. Ifall det bor två vuxna i familjehemmet och den ena har en utbildning inom socialvården, kan sammanlagt sju barn bo hos familjen under samma tidsperiod. I ett familjehem får man inte utöva de begränsningsåtgärder som finns stipulerade i barnskyddslagen (13.4.2007/417) i kapitel 11 om begränsningar i vård utom hemmet. (Saastamoinen 2010:9)

Professionella familjehem ses som en mellanform av familjevård och barnskyddsanstalt. I ett professionellt familjehem bor minst två vuxna med utbildning inom det sociala området som svarar för omsorgen och fostrandet av barnen, även utomstående kompetent personal kan medverka i vården och fostringen. Storleken på de professionella familjehemmen varierar men högst sju placerade barn kan samtidigt vårdas i ett professionellt familjehem, medräknat de under skolålders barn som bor i familjen. I professionella familjehem vårdas ofta mer krävande barn, som p.g.a. sitt beteende och sina behov inte kan placeras inom traditionell familjevård. (Saastamoinen 2010:9f)

Anstalt vård är den tredje formen av vård som kan ordnas utanför barnets eget hem. Till barnskyddsanstalter räknas barnhem, ungdomshem, mottagningshem och skolhem. Barnskyddsanstalterna upprätthålls av staten, kommunen eller privata företag. Barn som p.g.a. sitt beteende och sina behov kan klassas som svårskötta, placeras oftast i barnskyddsanstalter. På en barnskyddsanstalt finns det möjlighet att utöva de begränsnings-

åtgärder som finns stipulerade i barnskyddslagen (13.4.2007/417) i kapitel 11 om begränsningar i vård utom hemmet. Personalen på en barnskyddsanstalt är utbildade inom social- och hälsovården. En barnskyddsanstalt ses ofta som det bästa alternativet för placering, då det handlar om kortsiktiga eller tillfälliga placeringar. Vid långsiktiga placeringar ses familjevård i de flesta fall som den bästa vårdformen, dock är det inte alltid möjligt att placera barnet i en familj, t.ex. p.g.a. barnets svårskötthet. Den bästa placeringsformen för en tonåring är ofta en barnskyddsanstalt. (Saastamoinen 2010:10f)

3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Eftersom syftet med min studie är att undersöka barnens upplevelse av delaktighet inom barnskyddsprocessen, blir det relevant att beskriva barnskyddets syn på delaktighet som en del av den teoretiska referensramen, för att få en så bred syn på fenomenet som möjligt. Dessutom har jag valt att beskriva olika delaktighetsmodeller. Som en del av den teoretiska referensramen för arbetet kommer jag dessutom att använda socialpedagogiskt arbete, eftersom delaktighet och framför allt stärkande av delaktighetskänslan kunde uppnås via ett socialpedagogiskt tänkande i arbetet.

3.1 Delaktighet i barnskyddsprocessen

Barnskyddet har både laglig och moralisk skyldighet att arbeta för barnens fördel. Barnens delaktighet i barnskyddsprocessen innebär att barnet självt får medverka i arbetet som görs för barnets fördel och för att trygga dess uppväxt. Att få vara delaktig i för en själv viktiga beslutsprocesser är avgörande för formandet av barnets identitet och utveckling. Genom att barnet känner sig delaktigt i sin omgivning får hon en möjlighet att skaffa sig förståelse för vem är jag, var hör jag hemma och hur lever jag? Vidare menar Hotari et. al. (2009:117) att delaktighet är en grundförutsättning för en bra uppväxt och utveckling, genom delaktighet lär sig barnen att vara och leva tillsammans med andra människor. Hotari et. al. hävdar att förstärkningen av delaktighet, borde vara en självklarhet och stor del av barnskyddsarbetet. För tillfälle kan man tala om delaktighet som ett särdrag inom barnskyddet, men förändring på det området önskas inom en snar framtid.

Barnens delaktighet ses som en av de mest centrala delarna av barnskyddsarbetet i Finland. Detta innebär bl.a. att barnet ska kunna påverka ärenden som berör henne. De professionella inom barnskyddet bär ansvaret för att erbjuda barnet möjlighet till att delta, som i sin tur möjliggör påverkandet. Den professionella ska även stöda och uppmuntra barnet till att uttrycka sina egna åsikter och uppfattningar om olika aspekter. De barn som fyllt tolv år har en laglig rätt att officiellt bli hörda för sina åsikter, gällande alla barnskyddsärenden som berör dem själva. Centralt är att den professionella lyssnar på barnet och tar dess åsikter i beaktande. Barnets rätt till att uttrycka sin åsikt, innebär inte direkt att barnet får bestämma om saker, utan snarare att det faktiskt får framföra sin åsikt gällande olika beslut. (Timonen-Kallio 2010:6f; Lastensuojelun käsikirja 2007; Saastamoinen 2010:65, Taskinen 2008:15)

Professionella inom barnskyddet ska alltid sträva till att barnen ska bli både hörda och sedda i ärenden som gäller dem och deras liv. Barncentrerat barnskyddsarbete syftar på att barnskyddsarbetet grundar sig på barnets behov och önskemål. Arbetet utgår alltså ifrån barnets behov och önskemål och barnet ses som en aktiv del av processen som själv har möjlighet att påverka. Personalen ska uppmuntra barnen till att aktivt delta och sporra barnen till att lyfta fram sina egna åsikter om hur deras framtid kommer att se ut. Barncentrerat barnskyddsarbete strävar till att skapa rum för en växelverkan och kommunikation, där barnen och de vuxna båda har en roll som både givande och mottagande part. (Timonen-Kallio 2010:6ff; Taskinen 2008:15)

Barns rätt till delaktighet finns stadgat i både nationell och internationell lagstiftning. Enligt FN:s konvention om barns rättigheter har alla barn lika rätt till delaktighet och till att få uttrycka sin åsikt i ärenden som berör dem själva. Barnens synpunkter ska tas i beaktande enligt barnens ålder och utvecklingsnivå. (Hotari et. al. 2009:117f) Även enligt Finlands grundlag (11.6.1999/731) har barn rätt att enligt ålder och utvecklingsnivå påverka beslut som berör dem. Det framgår också att alla barn ska behandlas som jämlika individer. Enligt barnskyddslagen (13.4.2007/417) har barnet enligt sin ålder och utvecklingsnivå rätt att få all information om barnskyddsärenden som berör henne, samt uttrycka sin åsikt gällande ärendet. När man utreder behovet av barnskyddsåtgärder, gör beslut som gäller barnet eller planerar barnskyddsåtgärder, ska barnets åsikter och öns-

kemål, specifikt tas i beaktande. Barnskyddslagen (417/2007) nämner att barnets behov samt önskemål ska beaktas specifikt, då man ordnar och utvecklar tjänster för barn. Barnet är alltid en central part i sin egen barnskyddsprocess, oberoende av ålder. Barnets synpunkt bör därför beaktas, barnet ska informeras om ärenden som berör det och dess åsikt om dessa ärenden ska tas i beaktande. Även riktigt små barn har rätt till delaktighet, då det gäller små barns delaktighet spelar personalens insats en extra stor roll. Det är viktigt att barnet har både fysiskt och psykiskt rum för att på ett tryggt sätt vara delaktigt av barnskyddsprocesser. Gällande små barn blir det viktigt att se och höra barnet som en individ i vardagen för att utreda barnets åsikt, eftersom de kanske inte kan framföra sina åsikter vid t.ex. en förhandling. (Saastamoinen 2010:65) Barns rätt till delaktighet garanteras alltså av flera lagar. Fastän barns delaktighet tryggas med hjälp av lagstiftning är Finlands barnombudsman Aula Maria Kaisa av den åsikten, att barns rätt till delaktighet i Finland är den minst kända av barns rättigheter (Hotari et. al. 2009:118f).

Barnskyddslagen (13.4.2007/417) tar fasta på utredande av barns åsikt som en del av barns delaktighet inom barnskyddet. Vid utredning av barnets åsikt krävs finkänslighet av den professionella. Utredningen får inte orsaka skada åt barnet eller sätta barnets relation till sina föräldrar, vårdnadshavare eller andra närstående i fara. Metoderna för utredning av barnens åsikt är olika, beroende på barnets ålder. När det gäller små barn kan man skaffa sig en klarare bild av barnets åsikt genom att konsultera närstående eller andra professionella som jobbar med barnet. Dessutom kan man med hjälp av observation av barnet i vardagliga situationer skapa en förståelse för vad barnet tänker och känner. Med äldre barn är det lättare att diskutera för att utreda deras åsikt gällande olika ärenden. Som hjälpmedel kan man använda olika redskap som är utarbetade just för att kartlägga barnets känslor, t.ex. känslö- eller resurskort. Både för yngre och äldre barn är det centralt att man berättar varför man utreder deras åsikt, samt i vilket syfte informationen kommer att användas. Barnets åsikt kan lämnas outredd endast i fall då utredning kunde äventyra barnets hälsa, eller då det ses som oändamålsenligt för situationen. Ifall barnets psyke är väldigt skört, kan det bli så upprört eller ansträngt av en utredning av dess åsikt, att det äventyrar dess hälsa. I sådana fall ska utredningen inte genomföras på bekostnad av barnets psykiska välmående. Bestämmelsen om utredning av barnets åsikt kan ses som en garanti för att barnets åsikt alltid ska utredas och endast i undantagsfall

kan lämnas outredd. Fastän lagen säkerställer barnets rätt till att få sin åsikt hörd, måste man komma ihåg att barnet också har rätt till att inte ta ställning till ärenden som berör det. (Saastamoinen 2010:67ff)

Barns delaktighet handlar vidare om barnets möjlighet att vara med och utveckla samt verkställa och utvärdera arbetet som görs för att säkerställa barnets eget bästa. Delaktigheten bygger på barnens rättigheter att få information om planer, beslut, lösningar och åtgärder, som berör dem själva. För att stärka barnets möjlighet till delaktighet genom att uttrycka sina egna åsikter, krävs att barnet får tillräcklig information om sin situation och hur processen kommer att framskrida samt vem alla som är inblandade i processen. Dessutom har barnen rätt till en välgrundad förklaring av t.ex. beslut och barnskyddsåtgärder, speciellt då besluten gjorts mot barnens vilja. Ytterst viktigt är att de professionella kan ge barnet informationen så att barnet faktiskt förstår vad som är på gång i dess liv, barnskyddsprocesser kan nämligen ofta vara väldigt invecklade och därmed svåra för barnet att förstå. De professionella måste avgöra ifall någon information gällande barnet själv eller dess familj kan äventyra barnets psykiska hälsa eller relation till dess föräldrar eller vårdnadshavare, sådan information ska inte ges till barnet. Barnets medvetenhet om sin egen roll samt rättigheter inom barnskyddsprocessen är av stor vikt då det kommer till barnets upplevelse att kunna påverka. Saastamoinen (2010:66) påpekar att det inte finns någon åldersgräns för att utreda barnets åsikt, utan barnens åsikt och önskemål ska utredas, oberoende ålder. Dessutom poängterar hon att ju viktigare beslut i barnets liv det handlar om, desto viktigare blir det att utreda barnets åsikt. Deltagande ses som en verksamhet där delaktigheten konkretiseras, det är omöjligt för barnen att kunna påverka, ifall de inte får tillräcklig information eller inte får delta då dessa saker behandlas (Lastensuojelun käsikirja 2007; Saastamoinen 2010:66f)

Möjligheten att välja om man vill delta eller inte är centralt för barnets upplevelse av delaktighet. Inom barnskyddsarbetet finns många situationer som kan vara svåra för barnen att delta i, i dessa fall måste barnen ha möjligheten att välja att inte delta. Centralt blir då att fundera huruvida barnet kan göras delaktigt fastän det inte deltar, i t.ex. en förhandling. Den professionellas ansvar blir att synliggöra barnet och dess åsikter, fastän barnet inte deltar. Även valet att inte delta, kan barnet uppleva som en form av

delaktighet och därför måste detta alternativ alltid erbjudas barnet. (Lastensuojelun käsikirja 2007)

Ett viktigt element av delaktighet inom barnskyddet handlar alltså om barnets möjlighet till att uttrycka sina åsikter samt stödet de behöver för att göra det. Barnskyddsprocessen är väldigt mångfacetterad och i vissa fall kan det vara svårt för barnet att förstå i vilka fall dess åsikter borde höras eller vad de vuxna förväntar sig gällande barnets åsikter. Barnen behöver i dessa fall stöd, råd och uppmuntran av de professionella i att framföra sina tankar. Vissa barn behöver mer konkret hjälp då det gäller att framföra sin åsikt och bli förstudd. Det kan handla t.ex. om anskaffning av tolk eller andra hjälpmedel för att stärka barnets kommunikationsförmåga. Saastamoinen (2010:66) nämner barnets modersmål som en central del av att få uttrycka sig. Barnet ska ha rätt att uttrycka sig på det språk som det förstår bäst. (Lastensuojelun käsikirja 2007, Saastamoinen 2010:66)

Det som ofta ses som det viktigaste gällande barns delaktighet i barnskyddsprocessen handlar om beslutsfattande, nämligen möjligheten att fatta självständiga beslut gällande sitt eget liv. Barnens utgångspunkter påverkar detta element av delaktighet i stor grad. Ungdomar har större möjlighet att fatta självständiga beslut än de yngre barnen. Däremot kan de professionella i stor grad möjliggöra beslutsfattande i vardagen även för de mindre barnen. Självständiga beslut för de mindre barnen kan t.ex. handla om hur de vill använda sin fritid eller vad de vill äta till middag. Centralt är att barnet känner att det har möjlighet att fatta beslut om saker som känns viktiga för det självt. Däremot är det viktigt att ta i beaktande att barnet inte i alla situationer kan eller vill bedöma sin egen situation och avgöra vad som är bäst för en själv. (Saastamoinen 2010:66)

Fastän delaktighet ses som en central del av barnskyddsarbetet i Finland, uppnås den inte alltid i det konkreta arbetet. De institutionella betingelserna styr i stor grad barnens möjlighet att delta och således uppnå delaktighet. Det kan handla om resursbrister, både miljö- och personalrelaterade, t.ex. avsaknad av passliga utrymmen för att jobba med barnet eller tidsbrist. Det är svårt för den enskilde arbetstagaren att utnyttja sina egna resurser i att stärka barnens delaktighet, ifall organisationen inte erbjuder praktiska och tidsmässiga möjligheter för det. En annan aspekt som anses minska barnens möjlighet till delaktighet, handlar om avsaknad av information riktad till barnen. Det finns inte tillräckligt information om barnskyddsprocessen och dess principer samt barnens rättigheter, riktad till barnen. Så länge barnen inte är medvetna om sina rättigheter i proces-

sen, lider möjligheten att uppnå delaktighet. Dessutom påstår Timonen-Kallio (2010:6) att man i vissa fall är rädd för att strävande till delaktighet kan sätta barnet i problematiska situationer. Hon menar att barnet kan känna ett för stort ansvar ifall det förväntas ta ställning till frågor gällande sin egen framtid. Barnet kan känna att det är för tungt att ta ställning till kritiska familjesituationer. (Lastensuojelun käsikirja, Timonen-Kallio 2010:6)

3.2 Delaktighetsmodeller

Delaktighetsmodellerna består ofta av olika nivåer eller s.k. trappsteg. Enkelt sagt har individen i dessa modeller på den lägsta nivån endast lite möjlighet att påverka och desto högre man kommer på trappan, desto större möjlighet till att påverka och till makt får man. Individens delaktighet ökar i samma takt som makten och möjligheten att påverka. (Hotari et. al. 2009:119)

Gällande barn och unga vill man med delaktighetsmodellerna undersöka barnens relation till vuxna och de vuxnas makt. Barnens delaktighet kan ses som en funktion av den här relationen. Desto mera barnen får vara med och besluta desto mer delaktiga är de. För att barnen ska kunna vara med och fatta beslut krävs att de vuxna avstår från en del av sin makt, barnens delaktighet ökar alltså i samma proportion som de vuxna är redo att avstå från sin makt. Dessa delaktighetsmodeller som bygger på olika nivåer har fått kritik för att de inte tar i beaktande individens subjektiva upplevelse om delaktighet. Enligt modellen utgår man automaktiskt från att delaktigheten ökar i takt med att möjligheten till beslutsfattning och makt ökar, men i alla fall är det inte en självklarhet. (Hotari et. al. 2009:119)

Harry Shier (2001:4) är en av dem som har utvecklat en trappstegsmodell för att beskriva barns delaktighet. Shiers (2001) modell beskriver olika nivåer av delaktighet samt hur man kan arbeta för att uppnå delaktighet. Delaktighetsmodellen delar upp delaktigheten i fem olika nivåer. Även i Shiers (2001) modell innebär det lägsta trappsteget eller nivån lite delaktighet och det högsta mycket delaktighet.

Den första nivån innefattar lyssnande, d.v.s. vuxna lyssnar på barn. Barnen ska ha rätt att uttrycka sig och känna att de ansvariga vuxna lyssnar på deras åsikter. Den andra ni-

vån handlar om att stöda barnet att kunna uttrycka sig självt. Barnen behöver stöd och uppmuntran för att uttrycka sina åsikter, den vuxna ska genom positiv feedback stöda barnet i att fritt uttrycka sina åsikter. Nivå tre innefattar hänsynstagande av barnets åsikter. Även om man lyssnar på barnet och uppmuntrar det att uttrycka sina åsikter, finns det inget som säger att man tar hänsyn till åsikterna. Den tredje nivån arbetar för att barnens åsikter faktiskt ska tas i beaktande, dock betyder detta inte att man gör beslut enligt barnens önskemål. Det är viktigt att klargöra för barnet på vilka grunder olika beslut fattas. De tre första stegen aspekter borde alltid förverkligas för att minimikriterier för delaktighet ska uppfyllas (Shier 2001:5ff).

Den fjärde nivån handlar om att göra barnen delaktiga i beslutsprocesserna. Barnen är direkt med i processerna där besluten fattas. Till skillnad från nivå tre, där barnens åsikt tas i beaktande, jobbar barn och vuxna tillsammans på nivå fyra. Barnen och de vuxna planerar och fattar beslut tillsammans. Den sista nivån av delaktighet är då barnen delar makt och ansvar vid beslutsfattande. På nivå fyra är barnen med i beslutsprocessen men deras makt att påverka beslutet kan fortfarande vara begränsad. På nivå fem delas makten mellan barnen och de vuxna och de vuxna blir då tvungna att avsäga sig en del av sin makt. (Shier 2001:7ff)

Nigel Thomas (2000:174f) har kritiserat dessa modeller som beskriver delaktighet som en egenskap som det finns endera mycket eller litet av. Enligt Thomas (2000:175) kräver undersökning av delaktighet flera dimensioner, som är i växelverkan med varandra och således tillåter barnens uppfattning om delaktighet att ändras och anpassas enligt dem.

Thomas modell för barns delaktighet bygger till skillnad från Shiers (2001) fem stycken steg, på sex dimensioner av delaktighet. Barns delaktighet bygger enligt Thomas (2000:175f) i första hand på möjligheterna att välja om de vill delta i en viss process eller inte. Thomas menar alltså att delaktighet också kan innebära att barnet väljer att inte delta i en viss process och detta alternativ borde även erbjudas. Den andra viktiga aspekten av delaktighet är att barnet ska få information om situationen och processen, om de egna rättigheterna samt den egna rollen i processen. Den tredje dimensionen handlar om möjlighet till att påverka beslutsprocesser. Med den dimensionen menar Thomas att barnet ska kunna vara med och påverka vad som tas upp på förhandlingar eller t.o.m. vem som deltar i förhandlingen. I Thomas delaktighetsmodell är barns möj-

lighet att uttrycka sig själv och framföra sina egna åsikter den fjärde dimensionen (jfr. första steget i Shiers (2001) modell). Den femte dimensionen utgör möjligheten för barnen att få stöd i att uttrycka sig själv. Det är ofta svårt för barnen att uttrycka sina åsikter så att de vuxna faktiskt förstår vad de vill få fram. Speciellt gällande komplicerade ärenden som barnskyddsfrågor, behöver barnen ofta hjälp och stöd av en vuxen för att kunna uttrycka och formulera sina egna åsikter. Den sjätte och sista dimensionen i Thomas delaktighetsmodell är barnens möjlighet till självständiga beslut. (Thomas 2000:175f)

Det finns skillnader i hur professionella ser på barns delaktighet. Thomas (2000) skiljer på fyra närmandesätt som är kliniskt, byråkratiskt, värdebundet och cyniskt. Det kliniska synsättet innebär att den professionella bedömer barnets delaktighet utifrån dess emotionella kompetens och sårbarhet. De professionella med ett kliniskt sätt att se på barns delaktighet upplever ofta delaktigheten som en risk och anser att delaktighet t.o.m. kan äventyra barnets välmående. I det fallet utelämnas barnet från diskussioner och beslutsprocesser. Ett kliniskt synsätt kan enligt Thomas också leda till fint uppmärksammande av barnet som en individ och således tas barnets individuella åsikter ändå i beaktande. (Thomas 2000:171f)

Barnens formella delaktighet förverkligas enligt organisationens kriterier i de fallen då de professionella har ett byråkratiskt synsätt på barns delaktighet. De professionella skyller på organisationens möjligheter och tillvägagångssätt för att kunna utelämna barnet från t.ex. beslutsfattande. Dock kan det även leda till att barnen tas med i processerna för att organisationen kräver det, i det här fallet alltså inte för att de professionella skulle anse att det är viktigt och barnens rätt att vara med. (Thomas 2000:171f)

I det värdebundna synsättet ser man barnens delaktighet som en bra och viktig sak och de professionella ser delaktighet som en av barnens rättigheter. Professionella som arbetar med ett värdebundet synsätt på delaktighet försöker i det vardagliga arbetet medvetet skapa möjligheter att stöda barnen till delaktighet. Enligt Thomas (2000:171f) leder detta arbetssätt till de bästa slutresultaten. Som motsats till det värdebundna synsättet kan man se det cyniska synsättet på barnens delaktighet. I det fallet ser de professionella barnens delaktighet som ett hot eftersom de ser barnen som manipulerande. Vuxna med det cyniska synsättet anser att barnen bara vill ha makt utan att behöva ta konse-

kvenser för sina beslut, de anser att barnen redan har för mycket makt och behöver således inte tilldelas mera makt. (Thomas 2000:171f)

3.3 Socialpedagogiskt arbete inom barnskyddet

De grundläggande begreppen för socialpedagogiken är inklusion och exklusion. För att lättare få en förståelse för socialpedagogiken, är det bra att veta vad dessa begrepp innebär. Med integration avses den process då en individ som är avskild från en gemenskap, t.ex. skola, familj eller samhälle, återinförs i gemenskapen. Individen ska anpassa sig till de sociala normer som finns inom en viss gemenskap, för att passa in. Inklusion däremot innebär att man medräknar och innefattar alla i gemenskapen, även om de avviker från majoriteten. Det moderna välfärdssamhällets utveckling beskrivs ofta med ordet rymlighet. Man strävar efter ett rymligt samhälle, ett samhälle som ska passa alla medborgare. Samhället ska formas så, att varje medborgare, oberoende av dess sociala och kulturella bakgrund och individuella behov, ska ha en plats i samhället. Inklusion och rätten att vara en del av sin vardag och grupp, är en central tanke inom socialpedagogiken. Exklusion däremot ses som motsatsen till inklusion. Man håller utstötta individer utanför och ger dem inte en chans att bli inkluderade i gemenskapen. När en person känner sig medräknad i en gemenskap och har en känsla av att kunna påverka, uppnås en känsla av delaktighet, däremot bidrar exklusion till en lägre grad av delaktighet. (Madsen 2001:174; Madsen 2006:135ff, 171ff)

Enligt Madsen (2006:19ff) styrs det praktiska socialpedagogiska arbetet av lagstiftning och politiska målsättningar, då det handlar om barnskyddet som praxisfält blir barnskyddslagen den mest övergripande. Det professionella socialpedagogiska arbetet har som mål att stöda klienter i svåra livssituationer. Ett barn som har blivit klient inom barnskyddet, står inför många utmaningar i sin nya livssituation. Arbetsmetoderna är starkt förankrade i och beroende av barnens behov och resurser samt problem. Socialpedagogiskt arbete kan ta sig i uttryck som handledning, stöd, lärande, kontroll eller motivation. Praxisfälten för socialpedagogiskt arbete kan vara såväl institutioner, t.ex. barnskyddsanstalter, barnets eget hem eller egentligen vilket ställe som helst där ett socialpedagogiskt möte med barnet äger rum.

Pedagogen fungerar alltså som ett stöd för barnet att kunna klara sig självt och själv kunna styra över sitt liv, få kontroll över sitt liv. Barnet är självt aktivt inom utvecklingsprocessen. Den socialpedagogiska processen har alltid ett förutbestämt mål, som den professionella tillsammans med barnet jobbar för att uppnå. Den professionella och barnet kommer tillsammans överens om vilka medel för att uppnå målet passar just det barnet bäst. Viktigt är att målet hela tiden är synligt i medlen, både barnet och den professionella ska alltså veta vad de håller på med och framför allt varför. Det socialpedagogiska arbetet är en ständigt fortgående och föränderlig process som strävar till utveckling. Syftet med socialpedagogiskt arbete är inte bara att klienten ska kunna anpassa sig och bli inkluderad i samhället, hon ska också kunna påverka och förändra samhället, vara en aktiv medborgare. (Hämäläinen&Kurki 1997:33f)

Det mest centrala målet med det socialpedagogiska arbetet inom barnskyddet handlar om att stöda barnen i att stärka sin sociala kompetens. Den sociala kompetensen kan bestå av många olika faktorer. Till dessa faktorer hör bl.a. förmågan att fungera i växelverkan med andra, färdighet i att bemästra det vardagliga livet samt problemlösningsförmåga. Den sociala kompetensen för barnen innebär såväl deltagande som möjlighet till att vara delaktig. Klientens delaktighet har blivit mer och mer omtalad. För barnet kan delaktighet innebära att själv vara aktören i sitt liv, målet är att få medel och resurser för att själv kunna påverka och bestämma om faktorer som spelar en stor roll i formandet av det egna livet. (Mäkinen et. al. 2009:100f)

Madsen (2006:19) beskriver fyra kärnområden inom det praktiska socialpedagogiska arbetet. Ett av dessa kärnområden handlar om socialpedagogiskt arbete med omhändertagna barn och unga som är placerade utanför det egna hemmet. Inom detta kärnområde jobbar socialpedagoger med barn och unga, som bor på institution eller i ett särskilt boende som inte är deras eget hem, t.ex. ett familjehem. Madsen (2006:19) menar att det är viktigt att dessa barn ska få stöd i den mån att de, trots sin utmanande livssituation, har möjlighet till personlig utveckling och hälsa på samma nivå som deras jämnåriga.

En nära och äkta relation mellan barnet och den professionella ses som en förutsättning för att det socialpedagogiska arbetet ska ge positiva resultat. Relationen spelar en viktig roll eftersom det socialpedagogiska arbetet sker i dialogiska möten mellan människor, ofta i vanliga vardagssituationer. Eriksson & Markström (2000:148f) beskriver social-

pedagogiken som en lösningsinriktad arbetsform där klientens egen roll poängteras. Den professionella ska fungera som en uppmuntrare, för att stöda klienten att använda sig av möjligheterna och resurserna som den har inom sig. Det är viktigt att fokusera på lösningar i positiv bemärkelse. Socialpedagogens roll i det socialpedagogiska mötet blir att fungera som motivationskälla, hjälpa barnet att förstå sin omgivning samt hur den påverkar dess liv, samt skapa rum för förändring genom att stöda barnet i att hitta sina inboende resurser. Centralt är att den professionella visar barnet att hon tror på dess förmågor och resurser. (Eriksson & Markström 2000:129f)

En av de viktigaste dimensionerna i det socialpedagogiska arbetet handlar om kommunikation och dialog mellan klienten och den professionella. Inom det socialpedagogiska arbetet, där kommunikationen ses som ett yrkesredskap, blir det viktigt för den professionella att ha insikter i det kommunikativa samspelet människor emellan, eftersom klienten genom kommunikationen ger uttryck för sin identitet. Även känslor och åsikter uttrycks oftast genom verbal- eller nonverbal kommunikation. (Eriksson & Markström 2000:152f)

Under 1990-talet har uppfattningen om barn som självständiga aktörer förstärkts. Ett barn som är en självständig aktör, innebär ett barn som aktivt är med och skapar sin egen kultur och sina egna utvecklingsfaktorer. Man ser barnet avskilt från den vuxna, med egna rättigheter, barnen ska t.ex. höras vid sociala åtgärder. Tidigare har barn uppfattats som beroende av vuxna och sin familj, i den bemärkelsen att de vuxna har haft rätt att bestämma vad som är bäst för barnet. Fastän de vuxna har utgått ifrån det som är bäst för barnet för att beskydda det, kan det ha haft en negativ inverkan på barnet i och med att barnet har uppfattats som en icke-självständig varelse, utan individuella livsformer. (Madsen 2006:257f)

Enligt Madsen (2006:258) kan det nya synsättet på barnet som en självständig aktör leda till, att man förbiser barnets behov av skydd och omsorg av föräldrarna och andra vuxna. Madsen menar vidare att det är viktigt att hitta en balans mellan barnens rätt till oberoende, deltagande och självständighet samt deras behov av skydd och omsorg. Han poängterar att barnens möjlighet att fungera som en självständig aktör förutsätter en känsla av omsorg och skydd av de vuxna. En professionell som jobbar med barn placerade utanför hemmet, ställs inför en krävande situation, då de ska stöda barnet till att

vara en inflytelserik aktör i sitt liv och se till att dess rättigheter uppfylls, samtidigt som barnet behöver specifikt mycket skydd och omsorg. Barn som är placerade utanför sitt eget hem lever i en utsatt livssituation och kan ses som utstötta individer, enligt Madsen (2006:259) gör den utsatta livssituationen barnet till en sårbar aktör. Socialpedagogens roll blir i det här fallet att stöda det sårbara barnet till en balans mellan självständighet och beroende. Centralt är att barnet får vara beroende av de vuxna utan att mista sin självständighet och däremot vara självständigt utan att mista det skydd och den omsorg det behöver. Detta kallar Madsen (2006:259f) för socialpedagogik på individuell nivå.

Den andra formen av socialpedagogik utspelas på social nivå. För socialpedagogik på social nivå stöder den professionella barneti att hitta en balans mellan deltagande och beskydd. Det är viktigt att barnet upplever en möjlighet att delta och påverka, samtidigt som det inte ska få för stort ansvar på sig, t.ex. i beslut om sin framtid, vilket av barnet kan upplevas som omöjligt att leva upp till. På barnskyddsanstalter är det viktigt att de professionella jobbar för att barnet känner att det får det skydd och den omsorg det behöver, medan det kan vara delaktigt och uttrycka sina egna åsikter och känslor som en självständig individ. (Madsen 2006:260)

I barnskyddsprocessen handlar det socialpedagogiska arbetet i stor grad om att stöda barnen till att vara delaktiga och aktiva i sitt eget liv. Det kan handla om att föra fram barnets röst och åsikt på officiella förhandlingar, men även allt stöd och all handledning man ger åt barnen i vardagen är ett värdefullt socialpedagogiskt arbete. Det mest centrala för det socialpedagogiska arbetet med barnen som är placerade utanför sitt hem, grundar sig på relationen och kommunikationen till barnen. En god relation till barnet kräver en fungerande, ömsesidig och respektingivande kommunikation. Utan en tillitsfull relation till barnet, blir det svårt för den professionella att stöda, handleda och uppmuntra barnet såväl i vardagen som på officiella förhandlingar, till att vara aktiv och hitta resurserna för att påverka sitt eget liv.

Socialpedagogik skapar i bästa fall socialt handlingsutrymme och förutsättningar för människors självständiga beslut och möjligheter att påverka, samt leva ett sådant liv som de själva önskar. (Madsen 2006:241)

4 GENOMFÖRANDE AV STUDIEN

I det här kapitlet kommer jag att beskriva mitt val av metod för min kvalitativa studie. Jag har gjort en litteraturstudie. Genom en kvalitativ forskning vill man förklara och få en heltäckande uppfattning om ett visst fenomen. För att klargöra fenomenet, använder man sig av olika frågeord för att stöda forskningen. Frågeorden ska ge svar på ett möjligast brett plan. I kvalitativa forskningar beskrivs resultaten i ord, istället för med siffror som kvantitativa forskningar gör. (Bryman 2002:249ff)

Jag kommer också att beskriva datainsamlingsprocessen d.v.s. hur jag har samlat in data till mitt arbete. I kapitlet kommer det att framkomma vilka sökord jag har använt samt vilka inklusionskriterier jag haft. Dessutom kommer jag att nämna i vilka databaser jag har hittat artiklar. I kapitlet kommer jag vidare att beskriva hur jag har bearbetat och analyserat den data som jag valt att ha med i arbetet. Till sist kommer jag att beskriva forskningsetiska aspekter som är viktiga att tänka på när en litteraturstudie görs.

4.1 Allmän litteraturstudie

Forskningens frågeställningar och syfte styr i hög grad valet av metod för att genomföra arbetet. Den valda metoden har en stor inverkan på forskningsresultatets validitet och reliabilitet. Det är viktigt att noga fundera ifall den utvalda undersökningsmetoden på ett lämpligt sätt belyser de frågeställningar man vill undersöka. (Jacobsen 2007:46)

Jag har gjort en allmän litteraturstudie för att besvara mina frågeställningar. Eftersom jag har valt att göra min studie utgående från barns perspektiv, tyckte jag att en litteraturstudie passar som metod, då det kan vara känsligt att utföra t.ex. en intervju med barnen, eftersom barn som är placerade utanför sitt eget hem, genomgår eller har genomgått en kris (Lastensuojelun käsikirja 2007). Forsberg och Wengström (2003:74) beskriver litteraturstudien som en forskning där frågorna ställs till litteraturen istället för människor, det fastställer mitt beslut om att litteraturstudien är den mest passande undersökningsmetoden för mitt arbete.

En allmän litteraturstudie, som också kan kallas litteraturöversikt, litteraturgenomgång eller forskningsöversikt, undersöker ett fenomen med tidigare forskning som bakgrund, t.ex. barnens upplevelser om delaktighet inom olika delar av barnskyddsprocessen. I den allmänna litteraturstudien, beskriver forskaren kunskapsläget för ett visst område. Man väljer ut studier och forskningar för att beskriva dem, beskrivningen sker dock mer sällan på ett systematiskt sätt. För att genomföra en litteraturstudie behöver man ha klart formulerade frågeställningar och tydliga kriterier för sökning och urval av materialet. Nackdelen med en allmän litteraturstudie kan ses vara problematiken med att inte kunna inkludera all forskning som tidigare bedrivits på området. Dessutom påverkar forskarens egna åsikter och uppfattningar valet av material. Vidare kan det vara problematiskt att hitta ursprunglig data, den största delen av tillgängligt material består av sekundärdata. Sekundärdata innebär data som redan är insamlad av andra. Problemet med sekundärdata är att den kan ha samlats in för ett helt annat syfte, än den egna studiens syfte, då uppstår konflikter i användbarheten. Användning av sekundärdata är godtagbart men kräver noggrann kritisk granskning. Centralt för ett pålitligt resultat för en allmän litteraturstudie är att det inkluderade materialet är evidensbaserat. (Forsberg&Wengström 2003:25f; Jacobsen 2007:114f) Jag har använt mig av forskningar och annat material som så långt som möjligt har undersökt just det som mitt arbete studerar. Eftersom materialet är insamlat för ett liknande syfte som mitt eget arbetes syfte, undviker jag större konflikter vid användbarheten av materialet.

En litteraturstudie sammanställer flera olika delar från många olika forskningar inom det valda forskningsområdet. Delarna bildar sammanställda en ny helhet och därmed skapas möjlighet att få tillgång till och insikt i ny information. Eftersom litteraturstudien sammanställer och granskar många forskningars resultat, möjliggör den synliggörandet av kunskapsbrister, motsägelser och brister i forskningen. (Backman 2008:57) Forsberg och Wengström (2003:19) poängterar dessutom att den stora mängden tillgänglig forskning, gör det omöjligt för professionella att ha kontroll över all forskning som bedrivs på ett visst område. Det finns alltså behov av sammanställningar av vetenskaplig forskning, i form av litteraturstudier. När jag har sammanställt en mängd av tidigare forskning ger det ett brett perspektiv på det som min studie syftar att undersöka. Det breda perspektivet medför en mer helhetsmässig bild på barnens syn på delaktighet inom barnskyddet.

Materialet för en allmän litteraturstudie kan vara forskningsartiklar, rapporter eller doktorsavhandlingar. Även andra texter såsom lagtexter, historiska dokument och biografier kan fungera som grund för en litteraturstudie. Materialet ska vara lättillgängligt och är ofta offentligt publicerat, t.ex. privata brev eller intervjuer fungerar inte som underlag för en litteraturstudie. Centralt för en allmän litteraturstudie är en noggrann dokumentering av litteratursökningen. (Friberg 2006:33,37) Som material för min litteraturstudie använde jag både forskningsartiklar och rapporter. Som stöd för forskningsartiklarna och rapporterna användes även två stycken avhandlingar på magister nivå.

Vid sökning av material är det viktigt att ha bra sökord för att hitta relevant material. Frågeställningarna besvaras genom att identifiera, värdera och analysera relevant forskning. Det är viktigt att all relevant tidigare forskning finns med, att bedöma ifall en forskning är relevant spelar en viktig roll i processen. Litteraturstudien kan också innehålla opublicerade studier. (Forsberg&Wengström. 2003:26ff) Kritisk granskning av artiklarna som används i litteraturstudien, är av stor vikt. Friberg (2006:119f) ger exempel på frågor som kan ställas för att kritiskt granska den insamlade informationen, t.ex. kan man granska de teoretiska utgångspunkterna samt teoribildningarna, syftet, metodbeskrivningen och analysen. Kritisk granskning hjälper att hitta de mest lämpliga forskningarna för sin egen litteraturstudie. För att få med tillräckligt mycket relevant forskning, har jag gjort sökningar med flera olika kombinationer av sökord. Sökorden presenteras i ett senare skede samt i bilaga 1. Genom att noggrant och kritiskt läsa igenom materialet, har jag bedömt ifall det är relevant för min forskning. Dessutom granskade jag teoridelen i materialet, för att se ifall forskningen var förankrad i relevant teori. Material som inte kunde besvara de aktuella frågeställningarna, exkluderades.

4.2 Urvalskriterier

Syftet med urvalskriterierna för en litteraturstudie är att hjälpa skribenten att hitta forskning som ökar möjligheterna till att beskriva, förklara samt skapa förståelse för det fenomen man ämnar undersöka. För att en litteraturstudie ska bli så bra som möjligt, gäller det att hitta och inkludera så mycket relevant forskning som möjligt. Av olika skäl är det inte möjligt att ta med all forskning som är publicerad, därför väljer skribenten materialet utgående från det hon kan hitta, samt de krav hon ställt på inkluderat material.

(Forsberg&Wengström 2003:29f, 136) Eftersom man inte kan inkludera all tillgänglig forskning, görs ett urval. Urvalet innebär att en del artiklar inkluderas i studien medan andra blir exkluderade. Urvalet kräver omsorg, eftersom skribenten ska kunna motivera sitt val av inkluderade artiklar. Problemformuleringen och frågeställningarna står som grund för urvalet av material, dessutom styrs urvalet även av det material som hittas. (Friberg 2006:119) Forsberg&Wengström (2003:136) menar att det är viktigt att börja med ett mindre urval, för att sedan efter analysen kunna komplettera med ytterligare information som belyser forskningsfrågorna. De menar vidare att urvalsstrategin är i avgörande roll för studiens resultat.

Jag har inkluderat forskning som ger ett perspektiv på barns åsikter om möjligheten till delaktighet inom barnskyddet. Ett viktigt urvalskriterium är att det ska vara barns åsikter, inte professionellas eller andra vuxnas. Centralt för urvalet var att avgränsa materialet tidsmässigt. Jag har avgränsat min sökning till artiklar som har skrivits på 2000-talet, för att materialet ska vara så relevant som möjligt som underlag för en studie idag. Jag strävade till att hitta så mycket material som möjligt, vilket är publicerat år 2008 eller senare, eftersom det är tidpunkten för barnskyddslagens förnyelse. Jag har exkluderat forskning som endast beskriver personalens eller andra vuxnas syn på delaktighet inom barnskyddet. Dessutom exkluderades material som tar fasta på barns åsikter om barnskyddet i sin helhet, utan att beskriva delaktighetsaspekten i de olika processerna.

4.3 Datainsamling

En litteraturstudie bygger alltså på vetenskapliga tidsskriftsartiklar eller rapporter. Rapporterna ska vara aktuella och inte föråldrade. Det finns inte någon regel för hur många rapporter eller studier man måste ha med i sin studie, men det är bra att redovisa för så mycket tidigare forskning som möjligt. (Forsberg&Wengström 2003:29ff) För att inte ta med föråldrade artiklar eller rapporter i min studie, har jag gjort en avgränsning för åldern, vilken jag har beskrivit som ett urvalskriterium. Min studie bygger på åtta stycken relevanta forskningar och rapporter.

Datainsamlingsprocessen för en allmän litteraturstudie delas enligt Friberg (2006:46f) upp i olika steg. Han poängterar att de olika stegen också är processer för sig, som alla

har en egen funktion. Planering, litteratursökning, granskning av data och beslut om artikeln ska inkluderas eller exkluderas är de olika skedena. Parallellt med den sökprocessen löper det viktiga dokumentationsarbetet. En lyckad datainsamlingsprocess kräver fortgående kritiskt granskande av både tillvägagångssättet och resultat av sökningar samt även processanalys, som görs i slutet av arbetet. Friberg (2006:47ff) gör dessutom skillnad på två faser i själva litteratursökningen. Den första fasen heter den inledande litteratursökningen. Den kännetecknas av att det skapas en grund för det egentliga sökarbetet. Det är meningen att man skaffar sig en översikt av det forskningsområde man har valt. Den inledande fasen hjälper att göra en lämplig avgränsning, eftersom sökandet här inte ännu är så systematiskt, utan mera experimentellt. Syftet med den inledande litteratursökningen är att ge en mångsidig bakgrundsinformation om området, för att kunna gå vidare till nästa fas. Den andra fasen heter den egentliga litteratursökningen, den tar mera tid och systematiskt arbete än den första fasen. Här ska man få fram det material som man sedan baserar sin litteraturstudie på. För min studie var den inledande litteratursökningen i samband med planseminariet. Det gav mig en inblick i vad det finns för material tillgängligt. Den egentliga litteratursökningen gjordes under hösten 2013 då det egentliga skrivandet kom igång och det slutgiltiga valet av material som inkluderades skedde under den egentliga litteratursökningen.

När man har en avgränsad problemformulering ska man forma sökord för att ha som grund för sin litteratursökning. Materialet kan sökas i databaser eller manuellt med hjälp av t.ex. en bibliotekarie. Med manuella sökningar avser man t.ex. material man har hittat med hjälp av en referenslista i en relevant artikel man har tänkt använda sig av. Även via innehållsförteckningar i tidsskrifter eller genom facklitteratur kan man hitta relevanta artiklar för sin studie. För att komma åt opublicerade artiklar gäller det att själv kontakta en speciell forskare och fråga om aktuell forskning. Förutom manuell sökning av artiklar kan man alltså använda sig av databassökning. Många databaser kommer man till gratis via internet, t.ex. via olika biblioteks hemsidor. (Forsberg&Wengström 2003:80f)

Under hösten 2013 började jag med att utforma sökord för att kunna inleda en databassökning. Jag sökte mina artiklar främst i Arcadas databaser, dessutom använde jag även Helsingfors universitets databaser, där en intressant forskning hittades, sökorden var samma för alla sökningar. Mitt sökspråk var finska och engelska. Jag gjorde sökningar i databasen Academic search elite (EBSCO). Jag använde mig av sökorden "child welfa-

re” och ”social work with children” och ”participation”. Jag begränsade sökningen till endast fulltext och fick 46 träffar. Rubrikerna lästes igenom och abstrakten till de forskningarna som verkade relevanta lästes igenom. Tre artiklar valde jag att ta med i arbetet. Vidare gjorde jag sökningar i sökmotorn google scholar. Som sökord använde jag ”lastensuojelu” och ”sijaishuolto” och ”osallisuus”. Sökningen gav 894 träffar. Fastän antalet träffar var stort, började jag läsa igenom rubrikerna för träffarna. Den första träffen var relevant, jag läste igenom abstraktet och valde att inkludera rapporten. I referenslistan på den utvalda rapporten, hittades ytterligare en intressant forskning. Forskningen hittades i fulltext, inkluderad i en bok i elektronisk form som jag kom åt via Handels högskolans databas. Efter genomläsning av forskningskapitlet i boken, valde jag att inkludera forskningen. Förutom den första träffen hittade jag en annan forskning som jag efter att jag läst igenom abstraktet, valde att inkludera. Vidare sökte jag i sökmotorn google. Jag använde först samma sökord som för sökningen i google scholar. Sökningen gav mig över 8000 träffar varav den första träffen var en forskning som jag redan inkluderat. Jag gjorde en ny sökning med sökorden ”lastensuojelu” och ”sijaishuolto” och ”näkökulma”. Även denna sökning gav mig otroligt många träffar, men träff två verkade intressant, jag läste igenom abstraktet och valde att inkludera rapporten. Efter sökningen i databaser som gav mig sex stycken artiklar och rapporter, gjorde jag en hel del manuell sökning. En forskning hittades genom en bok som refererade till en intressant forskning. Jag hittade forskningen i fulltext på ett bibliotek, läste igenom den och valde att inkludera den. En tabell på sökningarna med sökord och träffar presenteras i bilaga 1.

4.4 Innehållsanalys

En ordentlig bearbetning av materialet står som grund för innehållsanalysen. Analysen växlar mellan analys av små delar av forskningen samt analys av helheten. Fastän en litteraturstudie inte innehåller rådata, kräver materialet strukturering. Man delar upp materialet i enskilda delar, för att sedan granska dem mot helheten av artikeln. Syftet med innehållsanalysen är att skapa en systematisk bild av en mängd forskning. (Jacobsen 2007:134f)

En viktig aspekt gällande analysen av litteraturstudier är att resultaten är tydligt och korrekt återgivna i analysdelen. Artiklarna man har med i arbetet kan presenteras i en lö-

pande text eller med hjälp av en tabell. I tabellen framgår hurdan form av artikel det är frågan om, vilket område artikeln berör och vilken relevans den hade för arbetet. Förutom tabellen eller den flyktiga beskrivningen av artikeln ska det göras en ingående detaljerad beskrivning av artikeln då både frågeställningar, design, resultat och slutsatser tas med. Den ingående beskrivningen kan göras med hjälp av tabeller och figurer med förklarande text. Litteraturen ska analyseras utgående från det syfte och de frågeställningar det egna examensarbetet har. Frågeställningarna kan göras till rubriker för analysens resultat. Om man använder sig av både kvantitativa och kvalitativa forskningar som material är det bra att presentera dessa resultat i skilda tabeller. (Forsberg&Wengström 2003: 161ff) Jag valde att göra en tabell där jag ger en ganska ingående presentation av det utvalda materialet. I tabellen beskriver jag både syftet för artikeln samt metoden för hur forskningen är utförd. I samband med presentationen av metoden, framgår även en kort beskrivning på omfånget och t.ex. åldern på de som deltagit i undersökningen. Vidare beskrivs resultat som framgår i artikeln. Presentationen av materialet, kan ses i bilaga 2.

Innehållsanalys innebär en kategorisering av texten i olika teman samt problemställningar. Kategorierna skapas för att ge texten en helhetsstruktur och de styrs av de teman som tas upp i texten. Meningen är alltså att kategorierna kan fånga de viktigaste teman som tas upp i texten. Sedan ger man de olika kategorierna, temana, innehåll. Man kan t.ex. plocka ut citat ur texten för att belysa de kategorier man har valt. Det här gör man lättast med en tabell, där man synliggör både kategorin samt synpunkter, citat, på just det området. Den sista delen av innehållsanalysen handlar om att jämföra texterna med varandra. Man börjar jämförelsen med att kategorisera, inordna citat under kategorierna o.s.v. när man har gjort det med alla texter, kan man börja jämföra dem. I jämförelsen sätts vikt på vilka kategorier som tas upp i alla texter, vilka kategorier som tas upp i en del av texterna, samt vilken kategori som bara nämns i en enda text. Därefter gäller det att granska åsikterna kring de olika kategorierna, här använder man sig av citaten för att få svar. Dessutom blir det viktigt att redovisa för varför det finns skillnader i uppfattningarna om samma kategorier. (Jacobsen 2007:139ff)

Jag började med att läsa igenom mitt material en artikel eller rapport åt gången, för att skapa mig en helhets bild av materialet. När jag hade läst igenom materialet en gång, var det dags för en ny runda. Den andra gången jag läste igenom materialet sökte jag

medvetet efter övergripande, återkommande teman i texten. Temana som jag kom fram till, bildade naturliga svar på mina frågeställningar. När jag hade synliggjort teman i texterna, var det lätt att hitta kategorier för att dela upp det övergripande temat. Parallellt med genomläsningen och sökning av teman samt kategorier, utformade jag en tabell, för att synliggöra de olika temana och kategorierna för allt material. Tabellen är bifogad som bilaga tre. När alla teman och kategorier var redovisade, började jag läsa igenom texterna för en tredje gång, för att jämföra och sätta ord på mina teman samt kategorier. Skillnader och likheter i texterna beskriver jag med både exempel och raka citat ur texterna. Slutligen gjordes en figur (*Figur 2*) för att sammanfatta och åskådliggöra temana, kategorierna samt innehållet av kategorier, i tabellen valde jag dock att inte ta med citat för att undvika upprepning av citaten från resultatkapitlet.

4.5 Etik i litteraturstudier

De grundläggande etiska riktlinjerna för alla studier, även litteraturstudien, handlar om att fusk och annan ohederlighet, inte får förekomma i studien. Som fusk och ohederlighet kan t.ex. definieras, förvrängning av forskningsprocessen genom stöld eller plagiat av material. (Forsberg & Wengström 2008:77)

Vidare viktiga etiska aspekter då man genomför en systematisk litteraturstudie är att studierna du använder till material är etiskt godkända. (Forsberg & Wengström 2003:73f) När man gör en litteraturstudie blir det viktigt med etiskt övervägande gällande urval och presentation av resultat. Vid val av material ska man ta fasta på ifall studien är godkänd av någon etisk kommitté eller huruvida noggranna etiska överväganden har gjorts. Alla artiklar som ingår i litteraturstudien ska redovisas och dessutom ska de arkiveras och sparas i tio år efter publicering av litteraturstudien. Dessutom bör alla resultat redovisas, även om de inte stöder syftet med studien. Det kan anses oetiskt att presentera endast de resultaten som stöder hypotesen eller endast forskarens egen åsikt. (Forsberg & Wengström 2008:77)

Under hela forskningsprocessen har jag noggrant försökt beakta de etiska aspekterna för en litteraturstudie. Jag har gjort noggranna etiska överväganden då jag har valt ut det material som inkluderades, för att försäkra mig om att materialet är passande för just min studie. Jag har i analysen av mitt material, redovisat för alla resultat som materialet

gav. Hypotesen i min studie handlar om barnens perspektiv, så alla resultat stöder hypotesen. När jag har analyserat materialet har jag försökt ställa mig neutralt till materialet, för att mina egna erfarenheter ska påverka resultatet.

5 RESULTAT

Resultaten i min litteraturstudie grundar sig på åtta olika rapporter och forskningar. Resultatet redovisar jag med hjälp av innehållsanalys, för att synliggöra vilka aspekter barnen upplever viktiga för att stärka möjligheten till delaktighet i barnskyddsprocessen. För att tydliggöra vilken rapport, forskning eller artikel jag hänvisar till i texten, har jag valt att numrera materialet. I min presentation av artiklarna, framgår det vilken rapport eller forskning numret står för. Presentationen av artiklarna bifogas som bilaga 2.

5.1 Möjligheter till delaktighet i barnskyddsprocessen

Resultatet visade återkommande och liknande teman i allt inkluderat material. Jag kunde urskilja fem huvudteman i mitt material, två av dessa teman ingick i alla inkluderade rapporter och forskningar. Följande teman kunde urskiljas i analysen: förtroendeingivande relationer, kommunikation, att bli hörd, beslutsfattande och information om barnskyddsärenden. Alla teman delades in i minst en kategori. Förtroendeingivande relationer har två kategorier: relationer till de professionella och relationer till närstående. Kommunikation fick en kategori: informationsflöde. Att bli hörd har en kategori: bli tagen på allvar. Beslutsfattande fick två kategorier: möjlighet att påverka beslut och välja att inte delta. Det sista temat, d.v.s. information om barnskyddsärenden har en kategori: tillräcklig information för att kunna delta. I bilaga 3 tydliggörs temana samt kategorierna.

5.2 Förtroendeingivande relationer

Oranen (1) och Jokela (6) granskar i sin rapport och forskning, hur delaktigheten för barn och unga inom barnskyddet tar sig i uttryck samt hur den kunde stärkas. Päckilä (5) har forskat i barns åsikter och erfarenheter om barncentrering i barnskyddsprocesser.

Pölkki et. al. (7) har likaså forskat kring barns åsikter om vilka aspekter som påverkar delaktighet, samt hur den kan uppnås i olika skeden av barnskyddsprocessen. I resultaten (1,5,6,7) framkommer ett klart samband mellan barnens relationer till vuxna och deras uppfattningar om olika former av barnskyddsåtgärder samt möjligheten till delaktighet i dessa. En förtroendeingivande relation till de professionella visade sig vara central för att barnen överhuvudtaget skulle kunna ta emot och uppskatta barnskyddets olika stödåtgärder. Utan en fungerande relation till de professionella, ansåg barnen att det var näst till omöjligt att berätta om sin problematiska livssituation och därmed känna att man är delaktig i sin egen barnskyddsprocess. I många fall kände barnen (1,5,6) att relationen till de professionella inte var tillräckligt präglad av förtroende för att de skulle känna sig trygga i att uttrycka sina egna åsikter och tankar. Detta framgick tydligast i början av barnskyddsprocessen, då barnen inte ännu hade hunnit utveckla goda relationer till de vuxna (5). De intervjuade barnen i Pölkkis (7) forskning hade dock i de flesta fallen upplevt goda relationer till de professionella inom barnskyddet, de upplevde ett stort förtroende för de vuxna och kände därför att de lätt kunde uttrycka sina tankar och känslor för dem. Detta bidrog till en positiv bild av barnskyddsprocessens olika delar.

Vario et. al. (2) har sammanställt en rapport om barns och ungdomars åsikter om klientskapet inom barnskyddet, med fokus på barn- och ungdomsperspektivet kring vardagen i vården utom det egna hemmet. Thomas (8) har forskat kring barnens upplevelse om hur delaktighet förverkligas i praktiken. Även dessa forskningars resultat (2,8) visar starkt att vuxenrelationer bidrar till utformandet av barnens åsikt om barnskyddsprocessen. Barnen efterlyser tid av de vuxna som grund för utformandet av en förtroendeingivande relation. I rapporten (2) samt Päckiläs forskning (5) framgår vidare att barnen anser att upprätthållande av goda relationer till sina närstående spelar en stor roll för utformningen av en positiv uppfattning om barnskyddsprocessen, samt för att möjliggöra en känsla av delaktighet. Den biologiska familjen och närstående till barnet utgör ofta en central del av barnets liv. För att uppnå största möjliga grad av delaktighet, där barnet känner att det är i fokus av sitt eget barnskyddsärende, ska det som är viktigt för barnet synliggöras i arbetet och i detta fall handlar det om att upprätthålla kontakten till närstående.

Leeson (3) och Tregeagle & Mason (4) har i sina forskningar utrett barns och ungas åsikter om möjlighet till delaktighet vid beslutsfattande i barnskyddsprocesser. I forsk-

ningarna (3,4) framgår att en förutsättning för att barnen ska kunna delta och medverka i processer gällande dem själv, handlar om goda relationer till vuxna. Forskningarna (3,4,8) framhäver att barnen och ungdomarna inte vill eller vågar uttrycka sig ifall de inte upplever att de har förtroende för de professionella. En dålig eller bristfällig relation till de professionella, resulterade i att barnen inte framförde sina synpunkter eftersom de upplevde att det inte var lönsamt. Leasons forskning (3) visade att barnen uppskattade konsekventa och närvarande vuxna. I Tregeagle & Masons forskning (4) framgår det att ju bättre barnen lärde känna de professionella, desto större möjlighet till delaktighet upplevde de. Även Pölkki (7) forskning visar att fortgående och långvariga relationer var en grund för att barnen kunde uppleva att det var lätt och tryggt att diskutera med de vuxna.

En central del av barnskyddsprocessen handlar om att trygga bestående levnadsförhållanden och därmed fortgående människorelationer för barnen. Det gick att urskilja två dimensioner av människorelationer som är viktiga för barnen, nämligen relationer till de professionella samt relationer till de närstående, dessa beskrivs närmare som två skilda kategorier.

5.2.1 Relationer till de professionella

Alla inkluderade rapporter och forskningar (1,2,3,4,5,6,7,8) tar fasta på relationer till de professionella inom barnskyddet, som en viktig aspekt för att stärka barnens känsla av delaktighet och därmed skapa en positiv bild av barnskyddet. Oranen (1) och Päckilä (5) framhäver att en relation där barnet känner att det kan lita på den professionella, är av ytterst stor vikt vid skapandet av en positiv uppfattning om barnskyddsprocessen. Utan förtroende för de professionella kände barnen att de inte vill bearbeta sina erfarenheter med de professionella. Både Oranen (1), Vario et. al. (2), Tregeagle & Mason (4) samt Thomas (8) lyfter fram tiden som en viktig aspekt för utformande av en god relation. Dels behöver barnen tid för att i lugn och ro bekanta sig med de professionella (1,2), dels uppskattar de den tid som de vuxna ger barnet (2,4,8). Jokela (6) och Pölkki et. al. (7) hävdar att den vuxnas äkta närvaro utgör en stor del av barnens möjlighet till delaktighet.

”Helt samma vart barnen blir placerade, bara de vuxna där har tid för dem [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:21).

Många av barnen ansåg att det hjälpte att i början diskutera mer vardagliga saker med de professionella. Barnen uppskattade små enkla insatser av de vuxna som t.ex. att fråga hur det är med barnet. Först när de kände att den professionella är pålitlig och en stadig relation hade bildats, var de beredda att diskutera mer personliga ting, som t.ex. orsakerna till att de har blivit klient inom barnskyddet.(4,6,7) En del av barnen kände att det var svårt att öppna sig för de professionella (4,6), medan andra upplevde att de hade en så god relation till de professionella att det var lätt öppna sig (7). Resultaten i Tregeagle & Masons (4) forskning visar att upplevelsen av att känna sig delaktig i barnskyddsprocessen, bottnar i en lång period av att lära känna de professionella. I de fall barnen inte fick tid och utrymme för att lära känna den vuxna, upplevde de diskussionerna som något slags frågesport där de under en utsatt tid blev tvungna att besvara en massa frågor. Barnen upplevde en känsla av ångest, då det blev för snabb takt och de förväntades besvara frågor medan den vuxna antecknar för att snabbt gå vidare till nästa fråga. Barnen upplevde att det var lättast att lära känna de professionella genom att göra saker tillsammans (6,8), något som de var intresserade av (1). I de bästa fallen blev den professionella nästan som en vän till barnet (2,8).

”Det tog länge för mig för att våga öppna mig för de professionella [Min översättning]” (Tregeagle & Mason 2008:396).

”Diskutera först om någon annan sak. Det sku vara lättare att göra något tillsammans [Min översättning]” (Oranen 2007:31).

”Sen sku man bli vänner på något plan, sådär dumt. Att man får dedär förtroende, lär känna den (Professionella) bättre. Att man litar bättre på dendär mänskan. Att man kan berätta mycket bättre, och så. [Min översättning]” (Oranen 2007:31).

”Och sen sätter de en snabb takt på, och sen skriver de hela tiden. Berätta, berätta, berätta [Min översättning]” (Oranen 2007:32).

Långvariga och bestående relationer till de professionella är viktiga för barnen inom barnskyddet (1,2,3,5,6,7). Konsekventa och omtänksamma vuxna var lättast att knyta an till (3,7), dessutom var det lätt att forma relationer till de professionella då barnen upplevde att de vuxna faktiskt brydde sig om barnet på ett trovärdigt sätt (7). Barnen upplevde det som ytterst problematiskt att personalen byttes ut, de kände att de fick börja om från början med att bygga upp förtroende (1,2,3,6,7) Enligt Leeson (3) och Thomas (8) kände barnen att det jobbigaste var att berätta sin livshistoria och bakgrund, om och om igen. Dessutom resulterade personalutbyte i att barnen kände att de inte hade några

meningsfulla relationer till de professionella, vilket hade lett till att de inte hade möjlighet till att uttrycka sina åsikter gällande sitt barnskyddsärende och det resulterade i en negativ bild av barnskyddsprocessen som en helhet.

5.2.2 Relationer till närstående

Resultatet av en rapport (2) och en forskning (5) visar att barnen upplever att upprätthållandet av relationerna till de närstående spelar en viktig roll för de unga då de blir placerade utom sitt eget hem. Det framgår (2) att bristfälligt upprätthållande av relationerna till de närstående har bidragit till barnens negativa uppfattning av barnskyddsprocessens olika delar. Relationerna till de biologiska föräldrarna, syskonen och andra släktingar är ytterst viktiga för barnen, även om placeringen ofta har berott på problem i den biologiska familjen (2,5). I Vario et. al:s (2) rapport framkommer att barnen litar på sina närstående mera än på personalen inom barnskyddet. Päckilä (5) framför att specifikt i början av barnskyddsprocessen, är relationerna till de närstående speciellt viktiga eftersom barnen då upplever att de inte vill diskutera den svåra situationen med de okända professionella. De upplever att det är lätt att diskutera med sina kompisar, eftersom de litar på att det de berättat inte går vidare. Barnen förstår dock att det inte alltid räcker med att berätta om sina problem för kompisar, eftersom det inte leder till en förbättring eller konkret hjälp. I de fall där barnen behöver mera stöd än bara någon som lyssnar, väljer de gärna sina biologiska föräldrar eller ett äldre syskon att tala med. (2)

”När man berättar åt en kompis får man ut känslan och börjar må bättre [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:39).

”När jag berättar åt mamma så hjälper hon mig [Min översättning] (Vario et. al. 2012:39).

Vario et. al. (2) beskriver i sin rapport hur barnen och ungdomarna har blivit omplacerade till nya barnskyddsanstalter eller familjehem flera gånger och hur detta har påverkat deras relationer till de närstående. Barnen och ungdomarna har i dessa fall upplevt att deras sociala nätverk har blivit lidande och de har upplevt att detta påverkar deras uppfattning om den nya placeringsplatsen och således barnskyddsprocessen i allmänhet.(5) Vidare framgår det (2) att en del av barnen har varit med om att kontakten till de närstående har begränsats, som ett straff för oacceptabelt beteende. Barnen har upplevt detta som en ytterst obehaglig bestraffningsform, eftersom det känns som att det viktigaste i deras liv tas ifrån dem. De biologiska föräldrarna och rätten att besöka dem t.ex.

över ett veckoslut, ses av barnen som en orsak till att de orkar med vardagen inom barnskyddet. Dock förstår barnen att det i vissa fall är nödvändigt att begränsa kontakten, men då behövs välgrundade orsaker.

”De närstående kan inte tvättas ur oss [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:28).

5.3 Kommunikation

Resultaten i studierna (1,2,3,4,6,7,8) visar att förutom relationer, upplever barnen att kommunikationen med de professionella inom barnskyddet spelar en stor roll för hur de uppfattar barnskyddets olika stödåtgärder, samt möjlighet till delaktighet inom dessa. Kommunikationen har sin grund i en förtroendeingivande relation, som jag beskrev i föregående kapitel. I Vario et. al:s (2) och Oranens (1) rapport framkommer det att barnen upplever rak och ärlig kommunikation som en grund för deras positiva uppfattning om barnskyddsprocessens olika delar.

Vidare lyfter barnen och ungdomarna (1,4,7,8) fram vikten av kommunikation, för att de professionella ska ha en förståelse för hur de egentligen mår. Ifall barnen inte kan lita på de professionella och känner förtroende för dem, blir diskussionen och kommunikationen ofta på en ytlig nivå, där barnen inte berättar allting som de egentligen vill få fram. Vidare framgår (1,8) att barnen uppskattar alternativa former av kommunikation då de t.ex. inte alltid vågar diskutera svåra saker öga mot öga med de professionella. Istället för rak kommunikation anser barnen att det är lättare att tala t.ex. i telefon eller att uttrycka sig genom drama, genom att skriva eller rita.

”[...] om man vill vinna det där barnets förtroende. Om det (barnet) tycker om att spela spel, spela då med det, ja spela då. Något som vinner det där förtroendet lätt [Min översättning]” (Oranen 2007:32).

I Leasons forskning (3) framgår att barnen önskade mer kommunikation och diskussion med de professionella, främst med socialarbetaren som var ansvarig för deras barnskyddsärende. I många fall beskriver barnen (3,6,7) att kommunikationen endast begränsades till tillfällen då socialarbetaren behövde information av barnen, t.ex. vid större beslut eller möten kring klientplaner. Barnen upplevde (3,6) att kommunikationen i dessa fall var ytterst ensidig och de upplevde att de inte ville diskutera med de profes-

sionella, eftersom de kände att diskussionen inte hade sin grund i att den professionella faktiskt var intresserad av hur barnet mår. De intervjuade i Tregeagle & Masons, Joke-las, Pölkki et. al:s och Thomas forskningar (4,6,7,8) upplevde däremot att de i de flesta fall blivit stödda i diskussioner och fått uppmuntran av de professionella att genom olika former av kommunikation framföra sina åsikter. Genom en fungerande kommunikation har barnen uppnått känslan av att de är delaktiga i sitt eget liv som klient inom barnskyddet. Dock var det en del av barnen (4) som upplevde att de inte ville berätta allt till de professionella, eftersom de var rädda för vilken följd det har. Barnen upplevde det svårt att diskutera om personliga saker, som t.ex. alkoholbruk eller problem i den biologiska familjen under lov och semestrar, eftersom de var osäkra på vad de professionella skulle göra med informationen. Barnen var rädda att bli bestraffade eller t.ex. förbjudna att träffa sina biologiska föräldrar om de berättade. Detta sänkte nivån av uppnådd delaktighet för barnen. (2,4,7)

”Jag är rädd att om jag uttrycker känslor så bestraffas jag för det [Min översättning] (Vario et. al. 2012:44).

I Vario et. al:s (2) rapport och Leeson's forskning (3) beskriver barnen och ungdomarna fall då de p.g.a. att de mått dåligt eller vantrivts, rymt från barnskyddsanstalter. Barnen har då blivit bestraffade för dåligt beteende, men den riktiga orsaken till att de rymt har p.g.a. bristfällig kommunikation blivit ouppmärksam av de professionella. Det framgår (2,3) att barnen efterlyser de professionellas ansvar för att kommunicera med barnen, för att reda ut hur barnet mår och vad som orsakar ett visst beteende. Enligt barnen (2) skulle det räcka med ärlig diskussion där de får möjlighet att berätta om varför de valt att rymma och tillsammans med personalen bearbeta saken, istället för att de bara blir bestraffade utan att någon form av lösning uppkommit. Överhuvudtaget då det handlar om regler och bestraffningar, anser barnen att det allra viktigaste är hur de professionella diskuterar dessa med barnen. För att känna delaktighet i vardagen inom barnskyddet, kräver barnen att de professionella berättar klart och tydligt om vad reglerna innebär och varför de finns till. För att bättre kunna respektera regler och följa dem, krävs en öppen dialog med de professionella, där barnen känner att de har möjlighet att uttrycka.

Resultatet (1,2,3,4,6,7) visar att de professionellas sätt att kommunicera med andra professionella, om barnens personliga saker, i stor grad påverkar barnens möjlighet till att känna sig delaktiga i barnskyddsprocessen. Dessutom upplever de att de behöver stöd av personalen för att själv kunna föra vidare viktig information, på t.ex. förhandlingar med socialarbetare eller andra inblandade professionella. (8) Detta beskriver jag närmare under följande kategori, informationsflöde.

5.3.1 Informationsflöde

Resultatet i materialet (1,2,3,4,6,7,8) visar att det är centralt hur information om barnen förs vidare till andra professionella som jobbar med barnen. Dels handlar det om att personlig information inte ska gå vidare till professionella utan barnets tillåtelse, men å andra sidan känner barnen att det är jobbigt att upprepa sig om sin situation och sina tankar till många olika vuxna, speciellt till nya inom personalen som inte hade fått information om barnet i förväg (2,8). Dessutom framkom det (1,2,7,8) att barnen behöver stöd för att framföra viktig information och åsikter, under större förhandlingar med många professionella inblandade.

Vario et. al. (2) beskriver i sin rapport barnens och ungdomarnas upplevelser av fördomar i skolorna p.g.a. den informationen om barnskyddsåtgärderna som ges åt lärarna. De hade ofta upplevt att informationen om dem från tidigare skolor eller barnskyddsanstalter, följde med dem vid byte av skola. Barnen önskade att bara relevant information skulle ges till skolan, så att de blir bemötta som den individ de är och inte utgående från deras barnskyddshistoria.

”En del av lärarna överreagerar att om det händer något i skolan, så överreagerar man p.g.a. dendar placeringen [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:19).

Barnen framförde vidare att de har upplevt svårigheter med att framföra sina egna åsikter och tankar, speciellt vid förhandlingar med många vuxna deltagare. Barnen var ofta så nervösa att de inte kunde uttrycka sig. För att våga berätta och diskutera med de ofta okända vuxna, behöver barnen stöd av trygga och bekanta inom personalen eller av föräldrarna i familjehemmet. I vissa fall kunde det handla om att barnet vill att den professionella förmedlade informationen i barnets ställe, då det handlade om svåra, negativa

och känsliga saker. Barn som var placerade i familjehem, upplevde att det var lättast att framföra den viktiga informationen via en av föräldrarna i familjen. (1,2,7,8) Barnen var rädda för konsekvenserna för det de uttryckte vid förhandlingar, de upplevde det ytterst svårt att berätta om sina tankar inför en stor mängd, ofta okända, vuxna (1,4,8). I Pölkki et. al:s (7) forskning framgår att barnen har upplevt att det är lättare att uttrycka sig och föra vidare viktig personlig information, då de professionella enskilt berättar åt barnet att det är viktigt att informationen kommer vidare.

”Jag kunde inte säga något. Jag hade nog haft mycket att säga i den diskussionen. Men jag kunde inte [...] [Min översättning]” (Oranen 2007:34).

”Speciellt då det är mycket mänskligt så är det störande och speciellt om man är ensam där och så måste man förklara [...] [Min översättning]” (Oranen 2007:34).

Vario et. al. (2) Thomas (8) samt Pölkki et. al. (7) lyfter dessutom fram situationer då barnen inte vågar uttrycka sina tankar och önskemål eftersom de är rädda att såra sina biologiska föräldrar. Barnen saknar ofta sina föräldrar och vill därför inte framföra information som kunde såra föräldrarna. I Thomas (8) forskning beskrivs ett fall då ett barn inte vågade berätta att hon trivs i sitt familjehem och tycker om föräldrarna där, eftersom hon var rädd att kontakten till hennes biologiska moder då skulle begränsas. I situationer då barnen tydligt försvarar sina föräldrar, eller inte uttrycker sig för att vara någon annan vuxen till lags, behöver de specifikt mycket stöd av de professionella för att framföra information som är viktig för dem.

”[...] eftersom min egen mamma var i närheten började jag inte förklara... Ja, hon dricker alltid. Jag sade bara att allting gick bra [Min översättning]” (Pölkki 2012:118).

Barnen och ungdomarna i Varios et. al:s och Oranens rapport (1,2) hade erfarenhet av att det de berättade till de som jobbade på en barnskyddsanstalt eller familjehem, ofta gick vidare till andra vuxna, även om barnet hade önskat att så inte skulle hända. I många fall har barnet önskat att endast en av de professionella skulle handskas med t.ex. ett problem som barnet har berättat om, ofta har det ändå resulterat i att alla inom teamet på anstalten har blivit medvetna om barnets problem och det har gjorts till ett större nummer än vad barnet önskat. För barnen upplevdes detta som att de professionella talade bakom ryggen på dem. Det framgår (2) att barnen uppskattar professionella som frågar ifall de får ta upp barnens personliga saker med andra professionella. I vissa fall

är de professionella skyldiga att föra vidare barnens personliga saker, t.ex. om barnet har blivit utsatt för ett brott, i dessa fall önskar barnen att den vuxna berättar öppet för barnet att hon måste föra vidare informationen till andra professionella inom teamet. Tregeagle och Masons (4) forskning visar dock att överförande av information till andra professionella också kan ha en positiv inverkan på barnet och dess upplevelse av delaktighet inom barnskyddsprocesser. Forskningen (4) lyfter fram exempel där två barn har berättat till en professionell om sina negativa upplevelser om sitt placeringsställe, detta ledde till att barnen fick byta placeringsställe även om barnet inte hade bett om det eller förväntat sig det med att berätta om sina känslor.

”[...] berättar du till en så vet snart alla om dina saker [...] [Min översättning]” (Vario et al. 2012:39).

”Jag kan berätta åt en instruktör, på henne kan man lita och hon berättar inte till de andra, hon frågar alltid lov för det hon berättar vidare [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:40).

Resultaten i Vario et. al:s, Jokelas och Thomas (2,6,8) rapport och forskningarna visar att barnen ofta upplevde att personalen inom barnskyddet inte kände dem på riktigt, eftersom de ofta hade fått information om barnen via andra professionella och inte av barnet själv. Denna aspekt påverkas även av faktumet att de professionella som jobbar med barnet, ofta byts ut. Barnen upplever därmed att de professionella inte har tillräckligt information om dem, dels p.g.a. bristfällig kommunikation de professionella emellan vid överföring av information, men också p.g.a. att barnen upplevde att de inte ville berätta sin livshistoria för okända människor.

Oranen (1) har tagit fasta på hur informationen om barnet överförs till andra vuxna som jobbar med barnet, specifikt vid byte av ansvarig socialarbetare. Vid bytet av ansvarig socialarbetare, blir det viktigt att fundera på hur barnen kan göras delaktiga i överföringen av informationen. Minsta grad av delaktighet uppnås enligt barnen och ungdomarna i de fall, då de själva inte vet vad eller på vilket sätt information om deras privata ärenden har överförts till den nya socialarbetaren. Barnen och ungdomarna upplevde att det skulle vara bra ifall de själva fick vara med och diskutera om vilken information som ska föras vidare till en ny professionell, i de allra bästa fallen kunde barnet självt konkret vara med då informationen överförs. När barnet är med då den nya i personalen får uppgifter om dess personliga ärenden, upplever det att det är en central del av sin egen barnskyddsprocess och därmed uppnår det känslan av delaktighet. (7,8)

”Egentligen är det helt bra att informationen inte sprids framåt [...] det kan kännas som att de talar bakom ryggen. Man kunde sådär tala rakt med barnet [Min översättning]” (Oranen 2007:32).

Barnen önskar alltså att de professionella inte ska berätta om deras privata ärenden utan att de är medvetna om vad som berättas, dock lyfter barnen och ungdomarna i rapporten (1) även fram situationer då informationen kunde flyta bättre mellan professionella som jobbar med dem. Även i Vario et. al:s (2) rapport känner barnen att det är tungt att upprepa sin livshistoria gång på gång. Barnen efterlyser m.a.o. finkänslighet av de professionella vid överföring av information, men dock ett fungerande multiprofessionellt arbete så att alla inblandade har den information som är nödvändig för att kunna arbeta med barnet. Viktigt är att informationen överförs på barnens villkor.

”Dendär informationen går liksom inte vidare, att socialarbetaren och t.ex. i skolan så gör dom inte en sådär tät ring och håller kontakt och så, att ungdomen måste förklara alltid till följande och följande och så byts dom ut [Min översättning] (Oranen 2007:32).

5.4 Att bli hörd

Resultaten i en stor del av mitt material (2,3,4,5,6,7,8) visar att barnens upplevelser om huruvida deras röster blir hörda i de olika delarna av barnskyddsprocessen, i stor mån påverkar deras känsla av uppnådd delaktighet. Dessutom framgår ett starkt samband mellan barnens positiva upplevelser av barnskyddsprocessen och att få sin röst hörd. Barnen (8) önskar att de professionella skulle lyssna på dem på samma sätt som de lyssnar på vuxna, d.v.s. inte avbryta eller göra egna tolkningar av det barnet säger. Barnen har upplevt att de vuxna tror att de vet vad de vill säga och därför inte lyssnar. En stor dimension av att få sin röst hörd, utgörs av känslan av att bli tagen på allvar. Att bli tagen på allvar kommer jag att beskriva i en skild kategori.

”Jag har försökt berätta, men de lyssnar inte [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:41).

”Dom borde lite mera lyssna på barnen [Min översättning]” (Jokela 2013:44).

Vario et. al. (2), Leeson (3) och Pölkki et. al. (7) framställer hur viktigt det är för barnen att de vuxna och professionella inom barnskyddet lyssnar på dem. Många av barnen och ungdomarna poängterar vikten av att höra barnet, speciellt vid valet av placeringsställe.

I Jokelas (6) forskning framgår att det viktigaste för barnen inte handlar om att de vuxna ska vara av samma åsikt som dem, utan helt enkelt att de lyssnar på vad barnet har att säga, samt förklarar varför de själva är av annan åsikt.

”Nå om hon (professionella) då sku förklara varför hon är av annan åsikt [Min översättning] (Jokela 2013:37).

Barnen (2,5) berättar om sina erfarenheter av dåligt valda placeringsformer p.g.a. att personalen inte har hört och lyssnat på dem tillräckligt för att känna till de verkliga behoven. Barnen upplevde i många fall att de professionella nog hörde deras åsikt, men valet av placeringsstället kunde ofta vara motsatsen till deras önskemål. I Leeson (3) forskning beskrivs ett fall då barnet flyttades till en ny barnskyddsanstalt, utan att barnets åsikt om saken, en enda gång hördes. Ofta upplever barnen (2,3,5,8) att de blir hörda bara p.g.a. att de professionella har en laglig skyldighet att höra barnen, inte för att de på allvar skulle vara intresserade av att höra barnens åsikt och då upplevde barnen att det inte har någon betydelse vad de berättar. Det framgick även (8) att barnen upplevde att deras röst blev hörd mera angående vardagliga saker, än vid viktiga ärenden gällande deras liv.

Vidare beskriver barnen och ungdomarna (2,3) hur viktigt det är att de professionella lyssnar på barnen, speciellt vid situationer då barnen avreagerar med t.ex. dåligt beteende. Ifall personalen lyssnar noga på barnet i alla situationer, finns en större chans för den professionella att urskilja de riktiga orsakerna till barnets dåliga beteende. Leeson (3) beskriver barnens upplevelse om att bli missförstådda med sitt beteende. Dåligt beteende är ofta ett rop på hjälp och inte något som barnet bör bestraffas för och därför efterlyser barnen chansen att bli hörda om den riktiga orsaken och motiven till beteendet.

”Det enda jag ville, var att få dem att lyssna och förstå [Min översättning]” (Leeson 2007:274).

5.4.1 Bli tagen på allvar

I resultatet framgår att det som professionella hör barnen berätta, ska tas på allvar för att möjliggöra barnens upplevelse av delaktighet (2,3,4,5,6,7,8). Då barnen känner att den

professionella är intresserad av deras åsikter och respekterar dem, upplever de att det de säger faktiskt är viktigt och värdefullt. Ifall barnets ord aldrig blir taget på allvar, ger barnet upp och väljer att inte uttrycka sina åsikter. Barnens upplevelse om att inte bli tagen på allvar, kan i vissa fall bidra till att barnen utformar en dålig attityd mot de professionella och barnskyddsprocessen i sin helhet. (8)

Situationer då barnen upplever att de inte tas på allvar och de vuxnas åsikter tar överhanden, handlar ofta om problem på placeringsstället eller önskemål om att få flytta tillbaka hem till de biologiska föräldrarna (2,5,7). Barnen (2,3,7) berättar om sina erfarenheter då de har klagat på sitt placeringsställe, men deras synpunkter har inte tagits på allvar, utan de professionella har satt mera vikt på andra professionellas och vuxnas synpunkter. I vissa fall hade myndigheterna ingripit för att granska situationen, men då hade de i första hand hört de vuxnas åsikter om problemet (2,8). För barnen (2,7,8) har det känts som om de vuxna inte litar på dem, eller inte tror på vad de säger och därför inte tar deras tankar och känslor på allvar. Päckilä (5) beskriver ett fall där barnet har önskat att få flytta tillbaka hem ett antal gånger, barnet har inte tagits på allvar vilket har lett till att barnet upplevde det meningslöst att framföra sina egna önskemål. Leeson's (3), Tregeagle & Mason's (4) och Pölkki et. al:s (7) forskningar visar dock att en del av barnen har uttryckt sin önskan om att få flytta till ett nytt familjehem, vilket har resulterat i en flytt, barnen har alltså tagits på allvar och därmed upplever de känslan av delaktighet inom sitt barnskyddsärende. I forskningen av Pölkki et. al. (7) beskrivs ett fall då barnet hade önskat att få bli placerat utom sitt eget hem, men de professionella hade inte tagit barnet på allvar utan trott på de biologiska föräldrarnas berättelse om att allting var bra i hemmet.

”Ja så lyssnar hon aldrig på mig och sen bara pratar hon på mig, säger att nu talar vi inte om den saken [...] [Min översättning] (Jokela 2013:54).

Vidare beskriver barnen (2,8) sina erfarenheter, om att bli hörd, genom t.ex. olika former av möten som ordnats för att få barnens röster hörda. I många fall har inget av det som barnen berättat, lett till någon förändring eller resultat. Barnen upplevde då starkt att de inte har blivit tagna på allvar och att dessa möten inte ordnas för att på riktigt höra barnen, utan av andra orsaker. Dessutom framgick det också i Jokelas (6) och Pölkki et. al:s (7) forskningar att barnen ofta upplevde att de professionella redan hade gjort ett

beslut, när de frågade barnen om deras åsikter, detta bidrog till en känsla av att det man säger inte har någon betydelse. Barnen (5,6) berättade att de har möjlighet att ge förslag, men de har inte så stor betydelse då besluten görs. Att inte bli tagen på allvar har ofta resulterat i att barnet eller den unga inte vill eller orkar uttrycka sig och berätta om sina tankar, eftersom det kan kännas meningslöst. En del av barnen i Thomas (8) forskning berättar att de blev tagna på allvar när det handlade om mindre viktiga saker, men då det var frågan om allvarliga beslut, hade deras åsikter inte lika stor betydelse.

”[...] men inte får vi ändå påverka något, fast de frågar allas åsikter men dom har liksom redan färdigt domdär svaren [Min översättning]” (Jokela 2013:54).

I Vario et. al:s rapport (2) framgår barnens åsikter om hur viktigt det är att de professionella ska tro på dem och ge dem en chans att uppnå sina drömmar. Det kan handla om att stöda en ny hobby eller hjälpa med skolgången. Då de vuxna tror på barnets resurser och möjligheter att klara av något, stärker det barnets känsla av att lyckas. När barnet har mål och drömmar att sträva till, känner de sig mer delaktiga i sitt eget liv. En del av barnen berättar att drömmar och mål har varit en förutsättning för att klara av vardagen som placerad utanför det egna hemmet. Då de dessutom har fått stöd av de professionella genom att de visar att de tror på barnet, har de upplevt vardagen i barnskyddsprocessen både meningsfull och positiv. Barnen efterlyste de vuxnas ansvar att finnas där för att stöda barnet att hitta sina resurser och visa att de tror på barnet.

”Om man inte har drömmar, nå det är en lite sämre sak då [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:47).

5.5 Beslutsfattande

Alla forskningar samt rapporter (1,2,3,4,5,6,7,8) lyfter upp beslutsfattande i någon form som en viktig del gällande delaktighet inom barnskyddet. Beslutsfattande och allt vad det innebär ses som en central del under hela barnskyddsprocessens gång, eftersom besluten ofta påverkar barnets liv och därmed uppfattningen om barnskyddets stödåtgärder samt möjligheten till delaktighet. En del av materialet tog fasta på vikten av att barnen själva får påverka besluten och göra självständiga beslut (2,3,4,5,6,7). Däremot framkom det att beslutsfattande ofta kunde medföra ett för stort ansvar för barnet att bära (1,3,8) och barnen önskade i dessa fall att de kunde få vara med vid beslutsfattandet,

men att det största ansvaret ändå skulle ligga på de vuxna. T.ex. beslutet om barnet skall spendera lov och semestrar hos sin mamma eller pappa kan vara för svårt för barnet att fatta självt och då behöver de professionella ta det beslutet (8). En del av barnen (8) upplevde att ett begränsat antal väl förklarade alternativ att välja mellan, samt goda förberedelser, gjorde det lättare att fatta beslut. Dessutom ansåg en del av barnen att ett bra alternativ var ifall barnen fick vara med och bestämma vid ”mindre” beslut, medan de vuxna huvudsakligen skulle göra de ”större” besluten. Den andra dimensionen av beslutsfattande som kunde urskiljas, handlar om möjligheten att bestämma att man inte deltar i olika processer eller beslutsfattande (4,6,7,8).

”Jag vill att dom (professionella) bestämmer när jag ska fara till min mamma eller pappa, för jag tycker det är svårt [Min översättning]” (Thomas 2000:144).

Det framgår i rapporten (1) att barnen önskar att de professionella kunde bedöma deras resurser och mognad för att fatta självständiga beslut, individuellt och inte enligt åldern. Det upplevdes som negativt av en del av barnen att de professionella använde deras ålder som en orsak till att de inte fick vara med och bestämma om något (8). Barnen påverkar vikten av att få vara med och framföra sina åsikter samt påverka då besluten fattas, dock litar de på att de vuxna i sista hand borde göra besluten för barnens bästa. Även i Leasons (3) forskning framgår det att en del av barnen anser att den vuxna i sista hand borde fatta besluten gällande deras liv, eftersom de ansåg att de professionella visste vad som är bäst för dem. Dessa synpunkter var dock ett resultat av dålig självkänsla p.g.a. att barnen inte har getts en möjlighet att påverka viktiga beslut.

I Leasons (3) forskning framgår att barnen är rädda för att fatta beslut eftersom de upplever en stor risk att fatta felaktiga beslut, men också för att de inte vet vem de ska vända sig till för att få stöd i processen. Barnens rädsla för att fatta felaktiga beslut grundade sig ofta i behovet och viljan att tillfredsställa både sina biologiska föräldrar, samt de professionella inom barnskyddet. Leason (3) beskriver ett fall då ett barn som under hela sin uppväxt inom barnskyddet inte fått möjlighet att göra några självständiga beslut, plötsligt tvingades att själv bestämma vart hon skulle flytta då hon blev för gammal för den anstalten hon för tillfället bodde i. Barnet upplevde det ytterst svårt att fatta ett så stort beslut, då hon inte hade tidigare erfarenheter gällande beslutsfattande. Dessutom

kändes det tungt att måsta bära ansvar för sitt eget beslut, då ansvaret tidigare hade legat på någon av de professionella.

5.5.1 Möjlighet att påverka beslut

Enligt resultaten (1,2,3,4,5,6,8) framgår att möjligheten att få påverka beslut både gällande barnskyddsprocessen och helt vardagliga ting, stärker barnens känsla av delaktighet.

Leeson (3) beskriver i sin forskning hur några av barnskydds barnens självkänsla har påverkats negativt p.g.a. att de gång på gång har blivit utelämnade vid beslutsfattande gällande dem själva och deras egna liv. Även Jokelas (6) och Päckiläs (5) forskning visar att en del av barnen upplever att de har lämnats utanför då det har gjorts viktiga beslut gällande deras liv. Barnen berättar att de bara har fått ett papper med en massa information som berör deras vardag, utan att de har fått vara med och diskutera kring och påverka besluten. Vidare framgår det i Pölkki et. al:s (7) forskning att barnen inte alls har blivit erbjudna möjligheten att delta i processer där t.ex. klientplaner uppgörs. En klientplan innehåller en hel del viktiga beslut och mål om barnens framtid, således vore det ytterst viktigt att de själva skulle medverka i processen då planen byggs upp. I Päckiläs (5) forskning beskrivs ett fall då barnet varit med på en förhandling där det bara meddelades att placeringsstället ska bytas, barnet erbjöds ingen möjlighet till delaktighet i beslutsprocessen. I Thomas (8) forskning framgår att de viktigaste besluten för barnen handlar om var de ska bo, kontakten till familjen och vad de får eller inte får göra.

”Jag har aldrig deltagit i klientplans möte[...] ingen har nånsin bett mig komma [...] [Min översättning]” (Pölkki 2012:117).

Vario et. al. (2), Päckilä (5) samt Thomas (8) beskriver att barnen har upplevt liten eller näst intill ingen möjlighet att påverka beslut gällande placeringsformen. I resultatet av Leasons (3) forskning framgår att en del av barnen har bildat en negativ uppfattning om barnskyddsprocessen i sin helhet, p.g.a. att de inte har haft tillräcklig möjlighet att påverka besluten. Barnen kände t.o.m. ilska mot dem som har utelämnat dem från processer där viktiga beslut gjordes. Päckilä (5) och Leeson (3) beskriver hur barnen inte har haft möjlighet att påverka besluten och småningom bara lärt sig att anpassa sig till de

vuxnas beslut, eftersom de upplevde att det inte fanns några andra alternativ. Barnen (2,5) framhäver att även om de har försökt framföra sina önskemål att få byta placeringsställe, har de sällan haft någon möjlighet att påverka beslutet. I många fall har barnen och ungdomarna inte fått en chans att ens uttrycka sin åsikt gällande beslutet, medan andras åsikter och förslag har fått avslag av de vuxna. Barnen upplever att placeringsformen och -stället, har en stor inverkan på deras liv och framtid och därför önskar de att de kunde få större möjligheter att påverka dessa beslut för att känna sig delaktiga i sitt eget liv (2,5).

”Nå nu får jag bestämma någonting men ganska lite. Att nu får jag föreslå men ganska lite [Min översättning]” (Jokela 2013:46).

”När jag var på avdelningen, frågade de om jag vill till en familj, jag sade att jag inte vill, men ändå hamnade jag dit [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:32).

En annan situation då barnen efterlyser möjligheten att påverka beslut, handlar om utformandet av regler på placeringsstället (2,8). Barnen upplevde en hög grad av delaktighet i de fall de hade fått vara med och utforma regler och olika former av sanktioner för opassande beteende. Enligt barnen är det dessutom lättare att följa de gemensamma reglerna då de har en känsla av att de själva har fått vara med och påverka utformningen av dem. Jokela (6) och Thomas (8) beskriver ”hemmöten” och ”hemteam” som en situation där barnet kan uttrycka sina egna åsikter. Barnen (2,6,8) har upplevt dessa som en bra form för att involvera barnen i beslutsfattandet. På möten och förhandlingar som ordnas just för att barnen ska få framföra sina egna åsikter och tankar, kan diskuteras helt vardagliga ting men i vissa fall allvarigare saker som i hög grad påverkar barnens liv, diskuteras. De barn som bor på barnskyddsanstalter eller i familjehem där man använder sig av den sortens tillfällen för barnen att påverka, kände att de hade stor möjlighet att påverka saker som händer i deras vardag och upplevde därmed stark delaktighet.

5.5.2 Välja att inte delta

Delaktighet kan i vissa fall handla om möjligheten att välja att man inte vill delta i processer som berör en själv. I Tregeagle och Masons (4) forskning berättar en del av barnen att de hade valt att inte delta i olika processer där det fattades beslut gällande dem själva. De upplevde att det var svårt att delta och därför valde de att inte medverka alls

och de uppskattade att de professionella hade respekterat även detta beslut. I de fall barnen var långtidsplacerade i ett fungerande familjehem upplevde de att det var onödigt att träffa professionella inom barnskyddet, eftersom de fick tillräckligt stöd av föräldrarna i familjen och valde därför att utebli från träffarna. De nöjde sig med att godkänna de professionellas beslut och anpassa sig enligt dem. I dessa fall då barnen inte har varit med och påverkat, har barnens upplevelse av delaktighet inte försämrats, utan däremot förstärkts, då de själva har valt att inte delta.

Jokela (6) beskriver fall då barn har valt att utebli från möten där viktiga beslut fattas, eftersom de känner att det är meningslöst att gå dit, då de inte kan påverka i den grad de önskar. I dessa fall väljer barnen att inte delta för att kunna uppnå delaktighet och möjlighet att påverka saker i sitt eget liv ens på något plan. Andra barn hade valt att utnyttja möjligheten att inte träffa sin socialarbetare, det kunde handla om att barnet helt enkelt inte tyckte om socialarbetaren eller att det upplevde att det inte hade något att berätta för henne.

Pölkki et. al. (7) och Thomas (8) beskriver fall då barnen har valt att utebli helt, eller delta bara passivt som lyssnare, i processer där t.ex. klientplaner utarbetas eller andra möten med professionella inom barnskyddet. Barnen har upplevt att mötena inte är av intresse för dem och de har därför valt att inte delta. I vissa fall valde barnen att låta föräldern i familjehemmet gå på mötet i deras ställe och sedan ta del av informationen via föräldern. För barnen kändes det viktigt att få välja att inte delta.

”Nå, jag har aldrig sagt mina åsikter där (på förhandlingar) [Min översättning]” (Jokela 2013:44).

5.6 Information om barnskyddsärenden

I forskningarna (4,5,7) och rapporten (2) farmgick barnens och de ungas behov av tillräcklig och relevant information om sitt eget barnskyddsärende, som en grund för att kunna uppnå känslan av delaktighet. Barnen (2,5,7) berättar att det är centralt att få information om sitt barnskyddsärende för att kunna förstå orsakerna till att man är klient inom barnskyddet. Barnskyddsprocessen som en helhet kan vara svårt att förstå och barnen är i behov att någon förklarar på ett enkelt sätt vad det går ut på (7). Päckilä (5)

beskriver i sin forskning fall då barnet har upplevt omhändertagandet som en överraskning, även om möjligheten till en placering har diskuterats på olika möten där barnet varit närvarande. Detta tyder på att ärendet har diskuterats på en nivå som barnet inte har möjlighet att förstå.

”Det kunde vara att i den situationen förstod jag inte mycket av vad som pågick [Min översättning]” (Pölkki 2012:115).

Specifikt viktigt är att de professionella är öppna och ärliga då de framför informationen till barnet. Orsakerna som har lett till en placering utom det egna hemmet, bör förklaras på ett sätt så att barnen förstår de verkliga orsakerna och inte t.ex. skyller på sig själva för att de har blivit placerade. Det är viktigt att redogöra för bakgrunderna i barnets liv som har lett till en placering, samt vad framtiden som klient inom barnskyddet kommer att medföra t.ex. hur länge en placering räcker. (7) Då det gäller yngre barn är det viktigt att ärendet framförs enligt barnets utvecklingsnivå och förmåga att ta in informationen. Barnen och ungdomarna anser också att de professionella borde upplysa dem om deras rättigheter under processens gång, de har ändå den erfarenheten att socialarbetaren sällan diskuterar barnens rättigheter. Förutom orsakerna till en placering framgick (2,7) det att barnen och ungdomarna vill få ärlig information i situationer då de blir tvungna att flytta från en barnskyddsanstalt eller familj till en annan. Barnen (2,5,7) upplever att de borde ha rätt att få veta vad som har lett till att de tvingas flytta. Även information om det nya stället dit barnet flyttas är viktig för att barnet ska kunna förbereda sig inför flytten på bästa möjliga sätt. Vissa barn hade erfarenheter av att bli flyttade till ett nytt familjehem, utan att de fick veta orsaken till flytten, dessutom hade de fått liten eller ingen information alls om det nya stället. Detta ledde till att barnen kände sig som en spelpjäs i sitt eget liv som bara flyttades runt, utan att de visste varför. (2,7)

”Ingen hade sagt att jag måste stanna här (I familjehemmet) tills jag är 18 år [Min översättning]” (Pölkki 2012:117).

”Man måste veta varför man måste byta ställe [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:33).

Resultaten av Tregeagle & Masons (4) forskning, visar att öppen information om allting angående barnskyddsärendet, har bidragit till en positiv uppfattning om barnskyddsprocessen. Barnen upplever att då de har tillräcklig information om t.ex. vem som ska delta

i en förhandling eller orsakerna till olika beslut, kan de se barnskyddsåtgärderna som ett positivt inslag i deras liv. I och med att barnen hade fått tillräcklig information och visste vad som var på gång, upplevde de att de var delaktiga i sin egen barnskyddsprocess.

5.6.1 Tillräcklig information för att kunna delta

En förutsättning för att kunna ta del av barnskyddsåtgärderna och de olika processerna inom barnskyddet och således stärka delaktigheten, är att barnen har all relevant information om ärendet och processens gång. (2,4,5,6,7)

De intervjuade barnen och ungdomarna i Vario et. al:s (2) rapport upplever att de ofta har fått för lite information om olika alternativ, för att kunna delta i beslutsprocesser. Det handlar i många fall om att barnen inte har fått tillräcklig information om t.ex. möjligheten till en familjeplacering, för att kunna delta i diskussioner kring beslut av placeringar. Det framkommer att barn som blivit placerade inom barnskyddsanstalter gärna hade valt en familjeplacering framom anstalten, men eftersom de inte har haft tillräcklig information om den möjligheten, har de inte kunnat framföra sin önskan. Denna faktor har sänkt barnens möjlighet till delaktighet i det egna barnskyddsärendet och dessutom bidragit till en mer negativ bild om barnskyddsprocessen i sin helhet. Vidare framkom att barnen är i behov av mera information om konsekvenserna av de olika besluten som görs, för att känna sig trygg med att uttrycka sig och delta i diskussionerna kring besluten. I Päckiläs (5) forskning framgår vidare att barnen hade önskat att de professionella tydligare skulle uttrycka vad konsekvenserna är ifall barnet inte följer det som man har kommit överrens om. De upplevde att det skulle vara lättare att delta i olika former av stödåtgärder, om man är medveten om konsekvenserna ifall man inte tar emot hjälpen.

Vario et. al. (2) frågade barnen och ungdomarna om de upplevde att de kan vända sig till högre myndigheter inom barnskyddet, ifall de hade någon form av problem. Få av barnen visste om att det finns myndigheter som ansvarar för kvaliteten av barnskyddsarbetet, eller att de har rätt att framföra t.ex. klagomål till dessa myndigheter. Vario et. al. hävdar att detta är ett bevis på bristfällig information om juridiska rättigheter, riktat till barnen och ungdomarna. I Tregeagle och Masons (4) forskning framgår däremot att barnen upplever att de har fått god information om aktuella saker av de professionella.

Barnen uppskattade speciellt förhandsinformation om förhandlingar, t.ex. vem som ska delta och vad som kommer att behandlas.

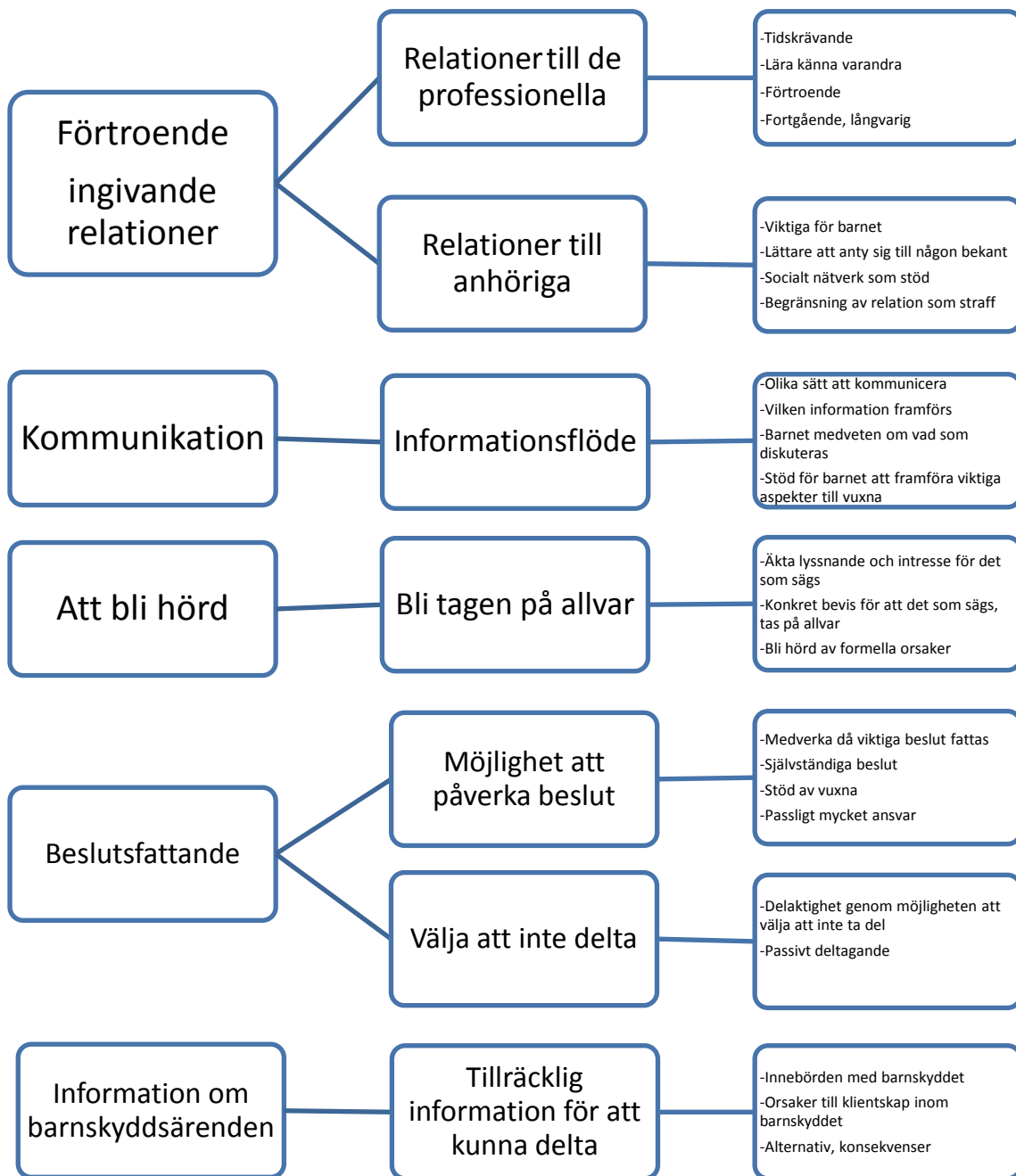
Pölkki et. al. (7) lyfter fram förhandlingar med professionella, som tillfällena då barnen behöver ytterst utförlig förhandsinformation för att kunna delta. Då barnet inte har en förståelse för innebörden av de ärenden som ska behandlas, är det omöjligt för barnet att kunna delta i diskussioner kring ämnet. Det framgår att barnen behöver en detaljerad beskrivning av innehållet för ett tillfälle där de professionella förväntar sig höra barnens åsikter. Då alla processer och termer är tydligt förklarade för barnen, har de en större möjlighet att delta och framföra sina synpunkter. Pölkki et. al. (7) beskriver ett fall då ett barn under en längre period bara anpassade sig till de beslut som de professionella fattade, eftersom det inte hade fått tillräcklig information om de olika möjligheterna, för att själv kunna delta i processen av beslutsfattande.

5.7 Sammanfattning av resultaten

Ur resultaten framgår att barnen upplever relationer, både till de professionella inom barnskyddet samt till sina närstående, som en viktig aspekt för att stärka deras känsla av delaktighet. En fungerande relation till de som jobbar inom barnskyddet, grundar sig på tid att lära känna varandra, samt de vuxnas insatser för att bilda en relation med ömsesidigt förtroende. För att delaktigheten ska förverkligas krävs fortgående och långvariga relationer, såväl till de professionella som till barnens närstående. Då barnskyddet ingriper i barnets vardag, förändras en stor del av barnets liv och det som har känts viktigt för barnet kan bli avlägset. Därför är det ytterst viktigt för barnet att få stöd i att upprätthålla sina viktiga sociala relationer för att öka barnets känsla av delaktighet. Kommunikationen i alla dess former spelar en stor roll för uppnådd delaktighet i barnskyddsprocessen. Utan en fungerande kommunikation är det svårt för barnen att framföra sina åsikter om det som är viktigt för dem och därmed blir graden av upplevd delaktighet lägre. De professionellas sätt att kommunicera med varandra gällande barnet, upplevs av barnet som centralt för utformningen av en positiv bild av barnskyddet och därmed även stärkande av delaktighetskänslan. Att som barn få sin röst hörd och faktiskt känna att bli tagen på allvar, är en förutsättning för att delaktigheten inom barnskyddet kan förverkligas. Vidare beskrivs möjligheten att vara med i beslutsfattande, få fatta egna

beslut samt välja att inte delta, som en stärkande faktor för delaktighetskänslan. Slutligen framkommer det att barnen behöver tillräcklig information om sitt eget barnskyddsärende och innehållet samt betydelsen av de olika barnskyddsprocesserna, för att kunna delta och därmed vara delaktiga. Ett starkt samband mellan alla dessa faktorer och barnens uppfattning om barnskyddsprocessen i sin helhet framgick.

En sammanfattning av resultaten åskådliggörs i figur 2. I figuren framgår de övergripande temana och kategorierna samt en del innehåll för kategorierna

Figur 2 Resultatöversikt

6 ANALYS OCH TOLKNING

I detta kapitel kommer jag att diskutera, analysera samt tolka resultatet av studien till min teoretiska referensram. Jag kommer att koppla det som i resultatet visade sig bidra till barnens delaktighetskänsla, till delaktighetsaspekter inom barnskyddet. Vidare kopplas resultatet till de olika delaktighetsmodellerna. Dessutom kommer jag att koppla resultatet till det socialpedagogiska arbetet inom barnskyddet. Genom koppling och tolkning av resultaten mot socialpedagogiskt arbete inom barnskyddet, kommer jag att framföra hur aspekterna som enligt barnen medför delaktighet och en positiv upplevelse av barnskyddsprocessen, kan synliggöras samt förstärkas genom socialpedagogiskt arbete.

6.1 Aspekter som bidrar till delaktighet samt uppfattningen om de olika delarna av barnskyddsprocessen

Hotari et. al. (2009:119) beskriver att specifikt små barn, kan ha svårt att uttrycka sig med ord och berätta om sina tankar och känslor. Ett bra sätt för de professionella att komma åt barnens tankar och åsikter, för att skapa en bättre förståelse för barnet, är observation av barnen i vardagen. Även i mitt resultat framkommer att såväl yngre och äldre barn ibland upplever det svårt att uttrycka sig med ord, speciellt gällande känsliga och negativa saker. Barnen uppskattar i de fallen andra former av kommunikation för att framföra sina åsikter för att kunna uppnå både känslan av delaktighet och bilda en positiv bild av barnskyddsprocessen. Barnen menar att det kan vara lättare att uttrycka sig då man gör någonting tillsammans med de vuxna, än att bara sitta och diskutera. Saastamoinen (2010:67ff) nämner känslö- och resurskort som hjälpmedel för att utreda barnens åsikt. Observation av barnen samt alternativa former av kommunikation, t.ex. drama eller bildkonst, kunde tillsammans med andra hjälpmedel fungera som en bra form för de professionella att få en heltäckande bild av barnens åsikter, också i de fall då verbal kommunikation inte fungerar.

I resultatet framgick att barnen i vissa fall var rädda för att framföra sina åsikter eller berätta något viktigt för de professionella p.g.a. att de t.ex. inte ville såra sina biologiska föräldrar, eller för att det kändes osäkert att berätta vad man känner, inför en stor mängd

vuxna. Barnen upplevde att deras relationer till de biologiska föräldrarna blev lidande och de var rädda för att bli övergivna, ifall de ärligt framförde sina åsikter vid t.ex. förhandlingar. Även Saastamoinen (2010:67ff) tar fasta på det känsliga med att utreda barnens åsikt. Enligt barnskyddslagen (13.4.2007/417) får utredningen av barnens åsikt inte orsaka skada för barnet, eller sätta barnets relation till de biologiska föräldrarna i fara. Taskinen (2008:16f) tar också fasta på barnens rätt till en fungerande relation till sina biologiska föräldrar, fastän de är placerade utanför det egna hemmet. Saastamoinen poängterar de professionellas stöd för barnet i situationer då de upplever svårigheter med att uttrycka sig. Det är viktigt att barnens ärliga åsikt framkommer, men upprätthållande av relationerna till de närstående kan ofta väga tyngre. Den professionellas ansvar blir att stöda barnet vid en balansgång mellan dessa aspekter. Även Shier (2001) och Thomas (2000) tar fasta på de professionellas uppmuntran och stöd för barnen att kunna uttrycka sig gällande viktiga ärenden. Den andra nivån i Shiers (2001:5f) och den femte dimensionen i Thomas(2001:175f) delaktighetsmodell handlar alltså om stöd för att uttrycka sig. De professionellas ansvar är att genom positiv feedback och uppmuntran stöda barnen till att uttrycka sig och formulera samt sätta ord på sina tankar och känslor.

”Jag bara förlitade på mig själv [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:43).

Resultatet i min studie visar att barnen upplever möjligheten att bli hörd, som en förutsättning för att kunna uppnå känslan av delaktighet. Den positiva uppfattningen om barnskyddsprocessen hänger starkt ihop med aspekten att bli hörd och att få uttrycka sin egen åsikt. Även Timonen-Kallio (2010:6f) Lastensuojelun käsikirja (2007) och Saastamoinen (2010:65) samt Taskinen (2008:15) beskriver hörandet av barnen som en central del av den lyckade barnskyddsprocessen. De poängterar vidare den lagliga rätten för över 12-åringar, att få sin röst hörd vid barnskyddsärenden som berör dem själv. Saastamoinen (2010:67ff) tar fasta på hur viktigt det är att man förklarar för barnet varför det blir hört, samt till vad informationen kommer att användas. Detta ser jag som en bra metod för att bevisa att det som barnet säger, faktiskt har någon betydelse. I resultatet framgår att barnen ofta upplever att de blir hörda bara av formella skäl, vilket kan tolkas som en följd av den lagliga rätten att bli hörd. Barnen upplevde i många fall att personalen nog hörde dem och lyssnade till dem, men att de inte togs på allvar, d.v.s. det som de berättade hade ingen betydelse för de vuxna. Detta kan härledas till Thomas (2000:171f) som beskriver ett byråkratiskt sätt att se på barns delaktighet. Det byråkra-

tiska synsättet på delaktighet kan innebära att de professionella hör barnen och tar med dem i beslutsprocesser för att organisationen och lagen kräver det, inte för att de anser att det är viktigt. Eftersom ett genuint intresse för vad barnet har att säga saknas, känns det för barnet som att inte bli tagen på allvar. Enligt Shiers (2001) delaktighetsmodell är lyssnandet till barnen en absolut förutsättning för att kunna uppnå ens en låg nivå av delaktighet. För att uppnå den lägsta nivån av delaktighet, anser Shier (2001:5) att barnen ska ha rätt att uttrycka sig samt att de professionella lyssnar på barnet. I Thomas (2000:176) delaktighetsmodell utgör lyssnandet till barnet, den fjärde dimensionen av delaktighet. Den tredje nivån i Shiers (2001:5) delaktighetsmodell, handlar däremot om att de vuxna ska beakta det som barnen säger och ta dem på allvar. Däremot hävdar Shier (2001:5) att den tredje nivån av delaktighet, inte garanterar att besluten ska fattas enligt barnens åsikter, även om åsikterna ska beaktas.

”De lyssnar inte på barnen [Min översättning]” (Leeson 2007:273).

”De (professionella) ville alla höra vad jag hade att säga och de var intresserade [Min översättning]” (Thomas 2000:147).

”Du har en halv timme på dig att berätta din sak. Berätta två minuter det här och de här och det här och sen hoppar vi till följande sak [Min översättning]” (Oranen 2007:32).

I mitt resultat framkommer att barn inte alltid har fått medverka vid viktiga beslutsprocesser. En av ungdomarna upplever att utelämnande från beslut i barnskyddsprocessen, har lett till svårigheter och ångestkänslor vid beslutsfattande i framtiden, fastän det handlar om mindre och vardagliga beslut. Faktumet att konstant bli utelämnad från möjligheten att fatta beslut, bidrar till att barnen har en negativ uppfattning av barnskyddsprocessen. Detta går att koppla direkt till Hotari et. al. (2009:17) som beskriver delaktigheten i processen, specifikt vid beslutsfattande, som en stor del av utformningen av barnens identitet. Identitetsutvecklingen blir lätt lidande ifall barnen inte erbjuds möjligheten att vara en del av de processer som är avgörande för deras framtid.

”Jag visste inte vem jag var [Min översättning]” (Leeson 2007:272).

Timonen-Kallio (2010:6f) Lastensuojelun käsikirja (2007) Saastamoinen (2010:65) och Taskinen (2008:15) framför att det är den professionellas ansvar att erbjuda barnet möjligheten till att delta i processer, där viktiga beslut fattas. Utan möjligheten till att delta i de processer där besluten fattas, finns det konkret ingen möjlighet för barnen att påverka

besluten. Möjligheten att påverka beslut beskrivs som en annan viktig aspekt för att delaktigheten ska förverkligas. Även i resultatet framgår det att barnen önskar att de hade större inflytelse på olika beslut. Det handlar inte i alla fall om att konkret få fatta självständiga beslut, men att bli erbjuden möjligheten att delta och framföra sin egen synvinkel. Vissa barn hade erfarenheter av möten som var avsedda just för att barnen skulle få en möjlighet att påverka, t.ex. regler på anstalten. Dessa möten sågs i de flesta fallen som ett bra tillfälle att påverka. Då personalen erbjuder möjligheter för barnen att både delta och påverka, skapas rum för positiva upplevelser. Ett av barnen hade inte blivit erbjuden möjligheten till att delta i förhandlingar då klientplanen skulle utformas, det ledde till att barnet inte hade någon möjlighet att påverka de beslut som fattades. Enligt Saastamoinen (2010:66) kan deltagandet ses som en verksamhet där delaktigheten konkretiseras, därför ses erbjudandet att delta som centralt för uppnådd delaktighet. Saastamoinen (2010:66) lyfter upp planer och beslut som berör barnets framtid, vilket en klientplan i hög grad gör, som specifikt viktiga aspekter då det gäller barnens rätt att medverka i beslutsfattande. Vidare hävdar Saastamoinen att ju större beslut det handlar om för barnet, desto viktigare är de att de får möjlighet att delta och påverka

”Alla vuxna i vårt hem samlas och så är vi själv med där [Min översättning]” (Jokela 2013:45).

”Nå hemkomsttiderna är i alla fall där på hem mötet [Min översättning]” (Jokela 2013:45).

Shier (2001:6) tar i sin delaktighetsmodell, fasta på involverandet av barnen i beslutsprocessen. Den fjärde, näst högsta nivån av delaktighet i Shiers (2001:6) modell handlar om att barnen konkret får vara med i beslutsfattande, barnen planerar och fattar beslut tillsammans med de vuxna. Även Thomas (2000:175) poängterar barnets möjlighet att medverka i beslutsprocesser i den tredje dimensionen i sin delaktighetsmodell. Thomas (2000:175) menar att barnen borde erbjudas möjligheten att påverka t.ex. vad som ska diskuteras på en förhandling, eller vem som ska delta, för att uppnå delaktighetskänslan. Då resultatet visar att barnen inte hade upplevt tillräcklig möjlighet till att få påverka och fatta beslut, kunde man koppla de professionellas arbetssätt till det cyniska synsättet på delaktighet, beskrivet av Thomas(2000:171f). Det cyniska synsättet innebär att de professionellas syn på barnens makt över beslut, är negativt. Ett cyniskt synsätt på barnens delaktighet medför att de professionella inte vill tilldela barnen makt för att fatta beslut, då de upplever att barnen inte kan bära ansvar för de beslut de fattar.

”Nog kunde jag säkert ta det till tals, men jag tror att det ändå inte går att påverka alls [Min översättning]” (Jokela 2013:45).

”[...] Jag själv kunde inte säga någonting. Jag bara gjorde som de (de professionella) sade [Min översättning]” (Pölkki 2012:116).

Resultatet visar att barnen önskar att de vuxna skulle finnas som ett stöd, samt tro på deras resurser för att uppnå sina mål och drömmar. Barnen upplevde att en möjlighet till drömmar och mål i livet, ökar känslan av delaktighet samt bidrar till en positiv bild av barnskyddsprocessen. Thomas (2000:171f) beskriver det värdebundna sättet att se på delaktighet. Detta sätt att se på delaktighet kan kopplas till barnens önskemål att få leva upp till sina drömmar. De professionella arbetar med barnens rätt till delaktighet som ett fortgående mål, de ser delaktigheten som barnens rättighet.

”Någon borde hjälpa om man inte har några drömmar. Det måste finnas en dröm om att man kan komma vidare [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:47).

Resultatet visar att barnen och ungdomarna sällan hade möjlighet att fatta helt självständiga beslut. De önskade att få mer möjlighet att fatta beslut, speciellt gällande formen av placering samt placeringsstället. Shier (2001:6) beskriver självständiga beslut som den femte nivån, innefattande mesta möjlighet till delaktighet, i sin delaktighetsmodell. Till skillnad från nivå fyra i modellen där barnen får medverka och tillsammans med de vuxna fatta beslut, erbjuds barnen på den högsta nivån av delaktighet makt för att själv kunna fatta beslut. Då barnen får makt och rätt till att fatta beslut självständigt, innebär det att de professionella måste vara beredda att avstå från en del av sin makt över beslutet. I Thomas (2000:176) delaktighetsmodell utgör de självständiga besluten den sista dimensionen, d.v.s. dimension sex i modellen.

”Oftast säger jag bara att nå, helt samma. För de har ändå i princip redan fattat beslutet sådär, att man frågar mig egentligen i onödan [Min översättning]” (Jokela 2013:54).

I resultatet framgår situationer då barnen önskar att de vuxna gjorde besluten för dem, t.ex. valet av vilken förälder barnet ska spendera ett lov eller en semester med. Det går direkt att koppla till Timonen-Kallio (2010:6) som hävdar att strävande till barns delaktighet vid beslutsfattande i vissa fall kan sätta barnet i problematiska situationer. Även Timonen-Kallio använder de biologiska föräldrarna och ställningstagande till svåra familjesituationer som exempel på beslut som medför för mycket ansvar för barnen. Vid

dessa beslut behöver barnen specifikt mycket stöd av de vuxna och i vissa fall kan det betyda att den vuxna helt och hållet står för beslutet. Thomas (2000:171f) beskriver ett kliniskt sätt att se på delaktigheten. Professionella med ett kliniskt synsätt på barns delaktighet, kan uppleva barns delaktighet som en risk för barnet. Det kliniska synsättet bidrar till att barnen utelämnas från beslutsfattande, eftersom de professionella är rädda att delaktigheten äventyrar barnens hälsa. Däremot kan det kliniska synsättet leda till att barnets bästa beaktas på ett fint sätt, detta kan vara fallet då personalen fattar beslut i barnets ställe, enligt barnets önskan.

Resultatet visar att barnen upplever att de har haft möjlighet att välja att inte delta i möten, eller att inte ta ställning till olika frågor. Denna möjlighet har medfört en känsla av delaktighet för barnen. Även helhetsbilden av barnskyddsprocessen har i dessa fall varit positiv. Möjligheten att välja att inte delta, beskrivs även i Lastensuojelun käsikirja (2007) som central för att barnen ska känna sig delaktiga i sitt eget barnskyddsärende. Barnens upplevelse av möjlighet till delaktighet på detta plan, kan kopplas till att de professionella som jobbat med barnen har ett värdebundet synsätt på delaktighet. Det värdebundna synsättet beskrivet av Thomas (2000:171f) innebär att de professionella ser barnens delaktighet som en central rättighet, de arbetar dagligen medvetet för att stärka barnens möjlighet till delaktighet. Thomas (2000:175) beskriver i sin modell för delaktighet barnens möjlighet att välja om de vill delta i en process eller inte, som en viktig dimension för att uppnå delaktighet. Thomas (2000:175) menar att valet att inte delta i en process kan för en del barn leda till lika hög känsla av delaktighet som möjligheten att få medverka och påverka i en process för andra barn.

”Jag har inte velat gå dit (till klientplansförhandlingen) [Min översättning]” (Jokela 2013:44).

Enligt barnskyddslagen (13.4.2007/417) har barnen rätt till information om sitt eget barnskyddsärende, i enlighet med ålders och utvecklingsnivå. Även vid utredningen av barnskyddsbehovet har barnen rätt till tillräcklig information för att kunna involveras i processen. Resultatet från min studie visar att även barnen efterlyser tillräcklig information om sitt barnskyddsärende, samt barnskyddet i sin helhet, för att kunna delta. Vissa barn upplevde att de inte hade någon möjlighet att delta p.g.a. den bristfälliga informationen de fick. Barnen förstod helt enkelt inte vad som pågick eller vad som komma skall. Dessutom framgick det att vissa barn inte var medvetna om alla former av stödå-

gärder som finns tillgängliga inom barnskyddet, vilket kunde kopplas till behovet av att mer aktivt involvera barnen även den delen av processen då barnskyddsbehovet utreds. Lastensuojelun käsikirja (2007) beskriver också förståelsen för barnskyddsprocessen som en förutsättning för barnets deltagande.

”Jag förstod inte vad en placering betyder. Sen frågade jag min kompis. Han sade att det betyder att jag måste flytta till en annan familj [Min översättning]” (Pölkki 2012:115).

Mahkonen (2010:98ff) poängterar åldern och utvecklingsnivån då man förklarar olika processer inom barnskyddet för barnen. Även resultatet visar att barnen upplever åldern och speciellt utvecklingsnivån som en central del då barnen ges information. Barnskyddsprocessen som helhet kan vara svåra att förstå för barnen. Det blir ytterst viktigt att förklara de olika delarna av processen och åtgärderna samt framförallt orsakerna till beslut, på en nivå så att barnen faktiskt har möjlighet att ta del av informationen. I materialet framgår att barnen inte har förstått vad som pågår eller vad de olika delarna inom barnskyddsprocessen innebär. Vidare framkom att barnen inte har förstått orsakerna till att olika beslut fattas, detta kan tolkas som att informationen inte var anpassad enligt barnets ålder och förmåga att uppfatta saker. Shier (2001:5f) poängterar vikten av att förklara de olika orsakerna som ligger bakom beslut, speciellt då beslut har fattats mot barnets vilja. Även resultatet i studien visar att barnen lättare kan acceptera beslut som är gjorda mot deras vilja, ifall de får tillräcklig information och bra förklaringar till orsaken. Thomas (2000:175) tar i sin delaktighetsmodell fasta på rätten av information angående barnskyddsärendet samt de olika delarna av processen. Han menar att barnet bör vara underrättat om situationen i nuläget, framtiden samt sin egen roll i processen för att delaktigheten ska förverkligas. Timonen-Kallio (2010:6) efterlyser mer passande material om barnskyddet riktat till barnen. Utgående från resultatet i min studie, kan jag hålla med om att det finns behov för material om barnskyddet riktat till barnen.

”Nu är det ju mycket fast i mänskan själv. En nio åring kan vara över en tretton åring på tankenivån. En sjutton åring igen kan vara så, att den inte alls förstår vad som är bäst för den [...] [Min översättning]” (Oranen 2007:33).

6.2 Socialpedagogiskt arbete för att stärka delaktigheten

Resultaten i min studie visade att barnen upplever relationer som en viktig aspekt för att kunna uppnå känslan av delaktighet i barnskyddsprocessen. Detta kan direkt kopplas till Eriksson & Markström (2000:129f, 148f) samt Madsen (2006:241) som beskriver en äkta och nära relation, präglad av förtroende, till den professionella som en förutsättning för det socialpedagogiska arbetet. Det socialpedagogiska arbetet sker i dialogiska möten mellan människor, vilket kan kopplas till resultatet om att barnen anser att den fungerande relationen står som en grund för att dialogen ska uppstå och att barnen överhuvudtaget vill diskutera sina känslor med de vuxna. Socialpedagogikens syn på äkta, fungerande relationer som en grund för det socialpedagogiska arbetet, svarar direkt mot barnens behov av nära relationer för att bidra till känslan av delaktighet. Det socialpedagogiska arbetet kan definitivt ses som en resurs för att genom fungerande relationer, stöda barnens möjlighet till uppnådd delaktighet.

En av de viktigaste dimensionerna i det socialpedagogiska arbetet, handlar enligt Eriksson & Markström (2000:152f) om kommunikation och dialog klienten och den professionella emellan. Resultatet visade att barnen upplever kommunikationen med de professionella som en central del för utformningen av en positiv uppfattning om barnskyddsprocessen och därmed en uppnådd delaktighetskänsla. I materialet framgår både vikten av kommunikationen mellan barnen och de professionella, samt de professionellas kommunikation sinsemellan, gällande barnens ärenden. Inom det socialpedagogiska arbetet, där kommunikationen ses som ett yrkesredskap, har den professionella insikter i kommunikation som redskap för samspel, samt förståelse för vikten av både verbal- och nonverbal kommunikation samt förtroende i kommunikationen. Även i resultatet framgår att barnen efterlyser en fungerande kommunikation för att delaktigheten inom barnskyddet ska förverkligas. Det framgår vidare att den alternativa kommunikationen genom t.ex. drama eller att skriva, är ytterst viktig i de olika delarna av barnskyddsprocessen. Barnen upplever ofta svårigheter i att uttrycka sig gällande känsliga personliga ärenden, i dessa fall blir den alternativa samt nonverbala kommunikationen viktig. I resultatet framgick vidare att barnen i vissa fall tog till mindre önskvärda sätt att försöka uttrycka sina känslor och behov för de professionella. Det handlade om känslan av att inte bli förstådd och då använde sig barnen av t.ex. dåligt beteende eller rymningar för att få de professionella att inse att de har någonting de behöver prata om. En fungerande

kommunikation där den vuxna har beredskap att läsa barnet, kan förebygga sådana situationer.

”Jag hade så dåligt att vara men jag kunde inte bearbeta det, så jag gjorde dumheter [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:44).

Madsen (2006:19f) och Hämäläinen & Kurki (1997:33f) beskriver det socialpedagogiska arbetet som starkt förankrat i barnens behov, resurser samt problem. Det framgick i resultatet att barnen önskar att de professionella skulle stöda dem och tro på deras resurser för att uppnå sina drömmar. Fokus på inneboende resurser och användning av dessa är centrala teman inom socialpedagogiken. Socialpedagogik som arbetsmetod kan ta sig i uttryck som både handledning, stöd och motivation utgående från barnets behov. Ett starkt samband med barnens behov av stöd, samt socialpedagogikens möjlighet att erbjuda stöd, kunde påvisas.

”När man har haft en svår barndom och inte hade drömmar, men sen har man fått hjälp av någon vuxen och via det har man fått ett mål för livet [Min översättning]” (Vario et. al. 2012:47).

Det socialpedagogiska arbetet strävar till att sätta klienten, d.v.s. barnet, i centrum för arbetet och stöda barnet till självständig utveckling samt att få makt över sitt eget liv. I resultatet framgår att barnen inom barnskyddet sällan upplever, att de har tillräckligt makt att påverka beslut gällande deras eget liv. Dessutom upplevde barnen att de inte alltid var en central del av barnskyddsprocessen, p.g.a. att de professionella inte lyssnade till dem eller fokuserade på att arbeta utgående från deras önskemål och behov. Det socialpedagogiska arbetets mål att utgå ifrån klienten och sätt att se klienten som den mest centrala delen inom arbetsprocessen, fungerar som ett passande arbetssätt inom barnskyddet, för att stärka barnens möjlighet till att delta samt vara delaktiga i sitt eget barnskyddsärende.

”De (professionella) är liksom bara med halva örat med på dendär saken (som barnet berättar) [Min översättning]” (Oranen 2007:32).

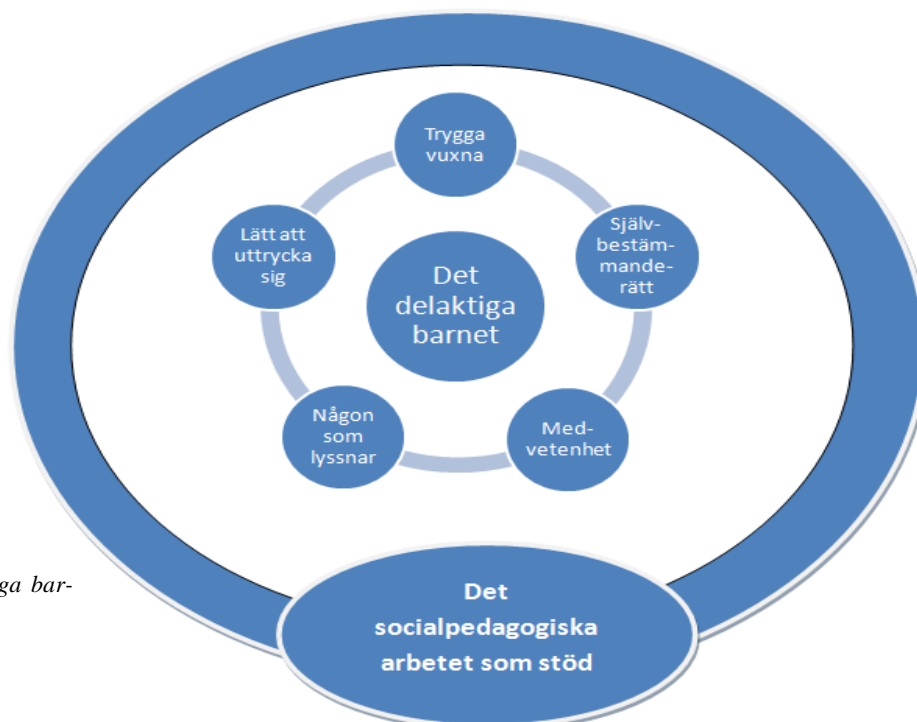
Mäkinen et. al. (2009:100f) beskriver det socialpedagogiska arbetet inom barnskyddet som ett stöd för att utveckla barnens sociala kompetens. Han menar att detta kan innebära såväl en fungerande växelverkan, färdigheter att klara av det vardagliga livet samt problemlösningsförmåga. Målet med arbetet är att ge barnen medel och resurser för att

själv kunna påverka och bestämma om faktorer som spelar en stor roll i livet. I resultatet framgår att barnen i många fall upplever svårigheter vid beslutsfattande, viktiga beslut kan medföra för mycket ansvar för barnen vilket medför känslor av rädsla samt ångest. Det finns alltså ett klart behov för barnen inom barnskyddet, att få stöd för att utveckla en förmåga att fatta självständiga beslut, samt bära ansvar för beslutet. Eriksson & Markström (2000:129f) och Madsen (2006:241) hävdar att det socialpedagogiska arbetet i bästa fall skapar förutsättningar och handlingsutrymme för självständiga beslut, möjligheter att påverka samt möjligheten att leva ett sådant liv som klienten själv önskar. Detta kan direkt kopplas till barnens önskemål samt synpunkter på vad delaktighet i barnskyddsprocessen är, d.v.s. att få vara med och påverka beslut och fatta egna beslut som berör deras liv, t.ex. placeringsstället. Madsen (2006:259f) poängterar dock att synsättet på barnet som en självständig aktör i vissa fall kan leda till att man förbiser barnets behov av skydd och omsorg av föräldrarna och andra vuxna. Madsen menar vidare att det socialpedagogiska arbetets uppgift är att hitta en balans mellan barnens rätt till oberoende, deltagande samt självständighet och deras behov av skydd och omsorg. Den professionellas roll blir i det här fallet att stöda barnen till en balans mellan självständighet och beroende. Detta ser jag, utgående från resultatet i studien, som en ytterst viktig aspekt inom barnskyddsarbetet. Barnen borde å ena sidan involveras i viktiga beslut men å andra sidan medför de stora besluten om ens liv ett väldigt stort ansvar.

”För inte är ju alla vuxna heller så att de kan tänka på barnets bästa.[...] att socialarbetaren borde mera sätta sig in i vem som kan fatta kloka beslut[...] [Min översättning]” (Oranen 2007:33).

”De har alltid frågat hur det är och uppmuntrat mig att tala [...] att jag måst säga om allt inte är okej [Min översättning]” (Pölkki et. al.2012:118).

I figur tre åskådliggörs tolkningen av resultatet. Det delaktiga barnet utgör den centrala delen. De olika aspekterna som bidrar till delaktighet samt det socialpedagogiska arbetet som stöd omger barnet.

Figur 3 det delaktiga barnet

7 DISKUSSION

I detta kapitel kommer jag att diskutera samt kritiskt granska mitt val av metod, inkluderat material, samt analysen av materialet och hur de har lämpat sig för just denna studie. Dessutom presenterar jag slutsatserna för mitt examensarbete, samt slutligen en beskrivning på förslag till fortsatt forskning.

7.1 Metoddiskussion

Syftet med min studie, var att undersöka vad barnen upplever att bidrar till en känsla av delaktighet i barnskyddsprocessen, samt sambandet mellan barnens upplevelse av delaktighet och deras uppfattning om barnskyddsprocessen i sin helhet. Dessutom ville jag komma fram till socialpedagogikens relevans inom barnskyddsarbetet. Genom min studie, med litteraturstudie som metod, ville jag få svar på följande frågeställningar; vilka aspekter bidrar enligt barnen till en känsla av delaktighet i de olika delarna av barnskyddsprocessen? Hur påverkar barnens upplevelser av möjlighet till delaktighet deras uppfattning om barnskyddsprocessen? På vilket sätt kan socialpedagogiska insatser fungera som stöd för att stärka de aspekter som enligt barnen medför delaktighet?

Jag valde att göra en litteraturstudie eftersom jag upplevde att det är ett bra sätt för att fånga barnens åsikter om mitt valda ämne och det visade sig vara ett bra val, eftersom frågeställningarna blev besvarade. Det finns en hel del forskningar och rapporter som bygger på intervjuer med barn. Litteraturstudien som metod gav mig möjligheten att sammanställa flere barns åsikter, än t.ex. med hjälp av personliga intervjuer med barn. Eftersom litteraturstudien möjliggjorde att jag fick med många barns åsikter, anser jag att resultatet kan ses som mer tillförlitligt än om det grundade sig på ett fåtal intervjuer. Vidare medför intervjuer med barn alltid en hel del etiska aspekter, som kunde ha varit svåra att beakta under den begränsade tid då studien genomfördes. En litteraturstudie kändes mest passande för mitt arbete både från den etiska synen på barnens bästa, samt för att stöda ett så brett resultat som möjligt. Däremot finns risken för feltolkning av barnens berättelser, då jag inte använde mig av råmaterial utan ett färdigt bearbetat material. Jag upplever att litteraturstudien som metod medförde ett heltäckande resultat med ett flertal barns åsikter, vilket torde fungera bra för att göra de professionella inom barnskyddet medvetna om barnens tankar kring delaktighet. Jag tror att min litteraturstudie är användbar ute på fältet för att stöda de professionella i att komplettera sin uppfattning om delaktighet, med barnens åsikter.

Vid genomförande av en litteraturstudie är det viktigt att granska både reliabilitets- samt validitetsaspekter. Med reliabilitet syftar man på studiens pålitlighet. Pålitligheten av studien bygger på tillförlitlighet vilket innefattar t.ex. avsaknad av slumpmässiga fel och reproducerbarhet, vilket kan granskas i och med upprepning av mätning för att se om resultatet är konstant. En låg tillförlitlighet kan böttna i slumpmässiga fel, som påverkar resultatet. Det kan t.ex. handla om otydligt formulerade frågeställningar. Validitet innebär studiens förmåga att ge svar på forskningsfrågorna, d.v.s. det som ska undersökas. (Forsberg & Wengström 2008:111f) Min litteraturstudie innefattar ett brett material med många barns åsikter. Reliabiliteten på studien kan ses som hög eftersom allt inkluderat material gav liknande resultat. Däremot kunde reliabiliteten påverkats ifall jag hade inkluderat en större mängd material. Validiteten på min studie har beaktats genom ett noggrant val av inkluderat material. När materialet är välutvalt och granskat, stöder det den egna undersökningen och på det viset kan jag även tala om ökad validitet.

Min avgränsning och inklusionskriterierna för artiklarna tar fasta på barnens perspektiv. Dessutom var tiden för publicering ett viktigt kriterium, inget material som var äldre än

från 2000-talet inkluderades. Jag lyckades hitta olika slags rapporter och forskningar som på ett bra sätt fångade barnens åsikter om delaktighet och uppfattningen om barnskyddsprocessen i relation till delaktighetskänslan. Dessutom var hälften av materialet publicerat efter att barnskyddslagen förnyats, vilket ger en bra bild på situationen i relation till den nuvarande lagstiftningen. För att min studie skulle ge en bättre bild av situationen i relation till den förnyade barnskyddslagen, kunde allt inkluderat material ha varit publicerat efter år 2008. Utbudet av materialet tvingade mig att göra en bredare avgränsning gällande tidsperspektivet.

Allt material jag tog med i studien, har jag kritiskt granskat genom noggrann genomläsning av både metoden och de etiska aspekterna. Allt material är inte av vetenskaplig art, eller godkänt av någon etisk kommitté, men jag valde att prioritera utrymmet för barnens röst i materialet, samt relevansen för just den här studien. Vissa artiklar valde jag efter genomläsning att exkludera eftersom de inte utgående från barnens perspektiv, tog fasta på de aspekter som min studie syftar att undersöka. En del av det inkluderade materialet innehåller förutom barnens syn, även professionellas åsikter gällande delaktighet. Jag valde att inkludera artiklarna ändå, eftersom de innehöll värdefull information för studien. I analysen och resultatet har jag medvetet lämnat bort de professionellas synpunkter, för att hålla mig till avgränsningen. I materialet gjordes tydlig skillnad på vad som var barnens upplevelser, samt det som var åsikter av professionella inom barnskyddet. Eftersom barnens åsikter var tydligt åtskilda från de vuxnas, var det lätt att plocka ut endast barnens åsikter. Intervjuerna med barnen och de vuxna var alltid gjorda vid skilda situationer, så de var oberoende varandra, vilket ledde till att jag kunde använda en del av materialet åtskilt från helheten. Det utvalda materialet var främst från Finland, vilket ger en bra bild av situationen inom det finländska barnskyddsarbetet. Dessutom inkluderades studier från Australien och Storbritannien för att ge ett bredare perspektiv på studien. För att få ett ännu bredare perspektiv kunde jag ha inkluderat mera material, från flera olika länder.

Jag valde att analysera materialet med hjälp av innehållsanalys. Innehållsanalys som metod visade sig vara väldigt naturlig vid analysen av materialet. De olika aspekterna för att möjliggöra delaktighet som barnen lyfte fram, bildade naturligt teman för analysen. De övergripande temana fick sedan lätt kategorier, eftersom de flesta artiklarna tog

fasta på samma aspekter. Skillnader och likheter inom kategorierna kunde jag synliggöra med hjälp av exempel ur barnens berättelser.

7.2 Slutsatser

Resultatet av min studie visar att de aspekter som barnen anser att påverkar deras uppfattning om uppnådd delaktighet, är liknande som de aspekter, som både litteraturen om delaktighet och lagstiftningen tar fasta på. Även i Thomas (2000) och Shiers (2001) delaktighetsmodeller beskrivs barnens aspekter på olika nivåer eller inom olika dimensioner av delaktighet. Utifrån detta kan jag dra slutsatsen att barnens uppfattning om vad som bidrar till delaktighet inom barnskyddet, inte borde komma som någon överraskning för de professionella. Däremot kan man spekulera kring orsakerna till att barnen i många fall inte upplevde att de är delaktiga i sin egen barnskyddsprocess. Delaktighetsaspekten i barnskyddsprocessen är fortfarande relativt ny, vilket kan vara en av orsakerna att barnen inte har fått möjlighet att uppnå full delaktighet. Slutsatsen att barnskyddslagen (417/2007) samt annan lagstiftning som säkerställer barnens rätt till delaktighet inte följs, kanske är aningen för modig. Dock har jag under studiens gång kommit att reflektera kring den subjektiva upplevelsen av delaktighet. Alla barn är unika individer och de upplever delaktighet på ett säreget sätt. Thomas (2000) syn på delaktighet stöder min slutsats att den subjektiva upplevelsen av delaktighet i stor grad påverkar den faktiska nivån av delaktighet och därmed mitt resultat.

Det socialpedagogiska tankesättet arbetar för att stöda individen på alla de delområden som barnen upplevde att delaktighet innefattar, d.v.s. förtroende ingivande relationer, kommunikation, att bli hörd, beslutsfattande samt rätten till information om det egna barnskyddsärendet. Jag anser att socialpedagogiken och dess arbetssätt har ett helt eget praxisfält inom barnskyddet. Ett socialpedagogiskt tankesätt stöder i hög grad de professionella i att arbeta tillsammans med barnen, mot en högre nivå av delaktighet. Jag kan alltså dra slutsatsen att det socialpedagogiska arbetssättet fungerar som ett ytterst bra stöd för att stärka barnens delaktighet genom hela barnskyddsprocessen.

Vidare kan jag säga att ett tydligt samband mellan uppnådd delaktighet samt barnens upplevelser om de olika delarna av barnskyddsprocessen, kunde urskiljas i resultatet. Då barnen upplevde att de hade möjlighet till delaktighet, d.v.s. de var en central del av sitt

eget barnskyddsärende med inflytelsemöjlighet, hade de i allmänhet även en positiv uppfattning av barnsprocessen i sin helhet. Däremot gick den negativa bilden av olika delar i barnskyddsprocessen hand i hand med liten, eller ingen möjlighet alls till delaktighet. Utgående från min studie kan man dra slutsatsen att delaktighet, ur barnens perspektiv, bidrar till en positiv uppfattning om barnskyddsprocessen och t.o.m. fungerar som en grund för det goda barnskyddsarbetet.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Denna studie har fokuserat på barnens perspektiv på delaktighet inom barnskyddsprocessen. Förutom aspekter som enligt barnen bidrar till delaktighet och uppfattningen om processen i sin helhet, diskuteras socialpedagogiken som ett arbetssätt för att stärka barnens möjlighet till delaktighet. Jag anser att det vore intressant att undersöka hur socialpedagogiska insatser syns i vardagen inom olika delar av barnskyddsprocessen. Vidare kunde man som en jämförelse undersöka vad personalen anser att bidrar till delaktighet, för att se ifall de korrelerar med barnens åsikter. Dessutom kunde det vara intressant att intervjua både barnen och de professionella på en och samma anstalt, för att se ifall barnens beskrivning av möjlighet till delaktighet på anstalten, stämmer överrens med de professionellas syn. Det skulle ge en bra bild på maktfördelningen samt båda parternas syn på erhållen makt.

KÄLLOR

- Axelsson, Åsa. 2008, Litteraturstudier. S.173-188 I: Granskär, Monica & Höglund-Nielsen, Birgitta (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*, Lund: Studentlitteratur, 210s.
- Forsberg, Christina&Wengström, Yvonne. 2003, *Att göra systematiska litteraturstudier*, Stockholm:Bokförlaget natur och kultur, 207s.
- Forsberg, Christina&Wengström, Yvonne. 2008, *Att göra systematiska litteraturstudier*, Stockholm:Bokförlaget natur och kultur, 215s.
- Friberg, Febe. 2006, *Dags för uppsats – vägledning för litteraturbaserade examensarbeten*, Lund: studentlitteratur, 154s.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja. 2009, Lapsen osallisuus ja ikäensitiivinen lastensuojelu. s. 115-143 I: Bardy, Marjatta (red.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsingfors: Yliopistopaino OY, 287s.
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena. 1997, *Sosiaalipedagogiikka*, Borgå: WSOY, kirjainpainoyksikkö, 254s.
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2007, *Förståelse beskrivning och förklarning – introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, Lund:Studentlitteratur, 316s.
- Jansén, John-Erik. 2013, Barnet hördes inte. *Västra Nyland*, Publicerad: 12.6.2013 Tillgänglig: <<http://vastranyland.fi/opinion/ledare/2013-06-11/460796/barnet-hordes-inte>> Hämtad: 19.11.2013
- Johansson, Eva. 2003, *Att närma sig barns perspektiv*, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs Universitet. Publicerad: 2003. Tillgänglig: <http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/johansson_e.pdf> Hämtad: 27.11.2012
- Jokela, Riikka. 2013, *Kuullaan mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan*, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Tillgänglig: <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42172/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201309172309.pdf?sequence=1>> Hämtad:8.11.2013
- Leeson, Caroline. 2007, My life in care: experiences of non-participation in decision-making processes. *Child and family social work*, Volym 12, pp. 268-277.
- Liikonen Senja & Martiskainen Taina. 2010, *Miten huostaanotto ja sijaishuolto toteutetaan?* Lastensuojelun Keskusliitto. Tillgänglig: <<http://www.lastensuojelu.info/fi/palvelut.html>> Hämtad: 27.11.2012
- Madsen, Bent. 2001, *Socialpedagogik*, Lund: Studentlitteratur, 244s.
- Madsen, Bent. 2006, *Integration och inklusion i det moderna samhället*, Lund: Studentlitteratur, 301s.
- Mäkinen, Päivi & Raatikainen, Eija & Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula. 2009. *Ammattina sosionomi*. 1. painos. Helsingfors: WSOYpro Oy. 206 s.
- Oranen, Mikko. 2007, *Mitä mieltä!/?Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä*, Social- och hälsovårdsministeriet, Lastensuojelun kehittämisohjelman oshankkeen raportti. Publicerad: 31.1.2007 Tillgänglig: <<http://www.sosiaaliportti.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/Osallisuus-raportti+Oranen.pdf>> Hämtad: 11.3.2013
- Päkkilä, Hanna-Leena. 2005, *Lapsen näkökulma ja kokemukset lastensuojelun sosiaalityönsijoitusprosessissa – lapset ja sosiaalityöntekijä kertojina*, Helsingin yliopisto. Publicerad: 5.12.2005.
- Päkkilä, Hanna-Leena. 2008, Lähtökohtana lapsen etu ja lapsilähtöisyys. S. 161-174 I: Huotari, Kari&Hurtig, Johanna (red.) *Sosiaalityötä monitoroimassa*, Helsingfors: Yliopistopaino OY, 202s.

- Pölkki, Pirjo & Vornanen, Riitta & Pursiainen, Merja & Riikonen, Marjo. 2012, Children's participation in child-protection processes as experienced by foster children and social workers, *Child care in practice*, Volym 18, pp. 107-125
- Saastamoinen, Kati. 2008, *Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan*, Helsingfors: Edita Prima Oy, 349s.
- Saastamoinen, Kati. 2010, *Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan*, Helsingfors: Edita prima Oy, 370s.
- Shier, Harry. 2001, *Pathways to participation: Openings, Opportunities and obligations*, Publicerad i: Children & society. Volume 15, 1.4.2001
- Taskinen, Sirpa. 2008, *Lastensuojelulaki (417/2007) - soveltamisopas*, Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy, 126s.
- Thomas, Nigel. 2000, *Children, family and the state: Decision-making and participation*, Gordonville: St. Martin's press, 257s.
- Timonen-Kallio, Eeva. 2010, Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. S. 6-17 I: Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (red.) *Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä*, Tammerfors: Juvenes Print Oy, 132s.
- Tregeagle, Susan & Mason, Jan., 2008. Service user experience of participation in child welfare case management. *Child and family social work*, Volym 13, pp. 391-401.
- Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana. 2012, *Suojele unelmia, vaali toivoa - Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi*, Lapsiasiavaltuutetun julkaisu. Publicerad: Juni 2012. Tillgänglig: <http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=5535297&name=D_LFE-22613.pdf> Hämtad: 19.11.2012
- Barnskyddslagen 13.4.2007/417 Tillgänglig: <<http://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=barnskyddslagen>>
- Finlands grundlag 11.6.1999/731 Tillgänglig: <[http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search\[type\]=pika&search\[pika\]=suomen%20perustuslaki](http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search[type]=pika&search[pika]=suomen%20perustuslaki)> Hämtad: 15.3.2013
- FN:s konvention om barns rättigheter Tillgänglig: <<http://www.unicef.fi/helabarnkonventionen>> Hämtad: 1.11.2013
- Lastensuojelun käsikirja, 2007. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaalipolitiikka. Tillgänglig:< <http://www.sosiaalipolitiikka.fi/fi-FI/Lastensuojelu/>> Hämtad: 1.11.2013

BILAGOR

Bilaga 1. Artiklar som inkluderades i studien.

Databas	Sökord	Träffar	Antal använda artiklar
Academic Search Elite (EBSCO)	Child welfare och socialwork with children och participation.	46	3
Google scholar	Lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus	1:a träff 3:dje träff	1 1
Google (sökmotor)	Lastensuojelu, sijaishuolto, näkökulma	2:a träff	1
Manuell sökning			2

Bilaga 2. Presentation av inkluderade artiklar.

Nr./ Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
1. Mikko Oranen	2007	Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä	Syftet med projektet var att utreda hur barnens och ungdomarnas delaktighet inom barnskyddet kan stärkas och att utreda vad barn och unga anser om barnskyddet i nuläget samt hur det enligt dem kunde förbättras.	Informationen samlades med hjälp av fokusgrupps diskussioner. I diskussionerna deltog barn och unga med någon form av erfarenhet av barnskyddet. Sammanlagt 19 barn och unga deltog i projektet.	Barnen och ungdomarna upplevde att det viktigaste inom barnskyddsarbetet handlar om förtroende och att kunna lita på de professionella inom barnskyddet.
2. Pipsa Vario, Johanna Barkman, Johanna Kiili, Marko Nikkanen, Mikko Oranen, Jaana Tervo	2012	”Suojele unelmia, vaali toivoa” - Nuorten suosituksia lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi	Syftet är att utreda barnens och ungdomars åsikter om barnskyddet, för att kunna utvärdera kvalitén på barnskyddsarbetet i Finland.	Sammanlagt 120 barn och unga deltog i projektet, deltagarna var i 12-20 års ålder. Informationen samlades med hjälp av diskussions stunder med barnen och ungdomarna. Diskussionerna leddes av både professionella inom barnskyddet samt unga och vuxna som har egen erfarenhet av barnskydd.	Barnen och ungdomarna hade en hel del positivt att säga om barnskyddet. De negativa aspekterna som framkom i studien, handlar om bristfälliga relationer till de professionella, att inte bli hörd, samt att inte få information och förklaringar till beslut som de vuxna gör.
3. Caroline Leeson	2007	My life in care: experiences of non-participation in decision-making processes.	Syftet med studien är att utreda fyra pojkars åsikter om möjligheten till delaktighet vid beslutsfattande, gällande barnskyddsprocesser.	Fyra pojkar deltog i undersökningen. Pojkarnas erfarenheter synliggjordes med hjälp av intervjuer, lekar samt andra kreativa metoder. Pojkarna var i 12-14 års ålder.	Forskningen visar att ungdomarna har upplevt känslan av hjälplöshet då de inte fått vara involverade i de beslut som gäller deras framtid samt hur detta har påverkat självkänslan och självförtroendet.

4.Susan Tregeagle, Jan Mason	2008	Service user experience of participation in child welfare case management	Syftet med forskningen var att kartlägga barnens och föräldrarnas åsikter om huruvida personalen har lyssnat på dem, samt tagit deras åsikter i beaktande vid beslutsfattande, gällande barnskyddsärenden.	För forskningen intervjuades 14st. barn, två st. pappor och 16st. mammor. Intervjuerna var halv-strukturerade. Forskningen är gjord i Australien och informanterna hade två till åtta års erfarenhet av barnskydd.	Resultaten visade att de flesta ansåg sig vara engagerade och delaktiga i barnskyddsprocessen. Ett bra förhållande till personalen var centralt. Barnen ansåg att socialarbetarna inte pratade tillräckligt med dem. Detta ledde till att de inte kände sig delaktiga i beslut gällande familjens framtid
5. Hanna Päckilä	2006	Lapsen näkökulma ja kokemukset lastensuojelun sosiaalityön sijoitusprosessissa - lapset ja sosiaalityöntekijät kertojina	Syftet med forskningen var att utreda hur en omhändertagning och placering utom hemmet har påverkat barnets livssituation. Fokus ligger på att granska hur barncentrering och barnets bästa har synliggjorts i processen.	Studien är en kvalitativ studie som bygger på intervjuer med fyra barn om deras erfarenheter om att vara omhändertagen och placerad utom hemmet. Dessutom har sex st. socialarbetare intervjuats.	De flesta av de intervjuade barnen upplevde att omhändertagningen hade haft en positiv inverkan på deras livssituation. De som såg omhändertagningen som en negativ sak, upplevde att deras röst inte hade blivit hörd vid beslut gällande placeringen. De intervjuade barnen framförde att det mest centrala med ett lyckat barnskyddsarbete handlar om att lyssna till barnen samt ta deras åsikter i beaktande, de framförde även vikten av trygga vuxenrelationer.
6. Riikka Jokela	2013	Kuullaan mutta kuunnellaanko? Huostaanotetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia	Syftet med forskningen är att utreda hur barns delaktighet inom barnskyddet tar sig i uttryck. I forskningen	Materialet har samlats med hjälp av en kvalitativ metod, d.v.s. intervjuer. Sju omhändertagna barn och	Resultatet av intervjuerna visar att deltagarnas uppfattning om möjlighet till delaktighet är väldigt varierande, tre huvud-

		osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan	framgår aspekter barnen upplever att skapar möjlighet till delaktighet i barnskyddsärenden	unga i åldern 12-19 år har deltagit i intervjun.	teman kunde urskiljas. En del av informanterna upplevde att de inte var en central del av sin egen barnskyddsprocess och inte hade möjlighet att påverka vid beslutsfattande. Den andra delen av barnen upplevde att deras åsikt har utretts, men bara av formella orsaker. Den sista delen av de intervjuade upplevde stor möjlighet till delaktighet samt möjlighet att påverka.
7. Pirjo Pölkki, Riitta Vornanen, Merja Purssiainen, Marjo Riikonen	2012	Children's participation in child-protection processes as experienced by foster children and social workers	Syftet med studien är att analysera barnskydds-barns samt deras socialarbetares uppfattning om möjlighet till delaktighet i de olika processerna inom barnskyddet.	Studien är av kvalitativ art. Materialet består av halvstrukturerade intervjuer med åtta barn placerade för vård i olika familjehem. Barnen som deltog i intervjuerna är i åldrarna 7-17 år. Vidare har fyra socialarbetare blivit intervjuade.	Resultaten visade att delaktighet inom olika barnskyddsärenden upplevs som väldigt viktigt av barnen, även om de inte alltid själv aktivt vill ta del av t.ex. olika möten. Barnen önskar att de professionella skulle visa äkta intresse och omtanke för dem samt ta deras önskemål och känslor i beaktande vid beslutsfattande. Vidare framgår att delaktigheten inom barnskyddsarbetet ofta blir lidande p.g.a. många olika orsaker, t.ex. att barnen försvarar sina egna föräldrar.
8. Nigel	2002	Children, fa-	Syftet med forsk-	Thomas har an-	Resultatet av studi-

Thomas		mily and the state. Decision making and participation; Children's Views	ningen är att utreda i hur barnens röster, önskemål och tankar i praktiken beaktas vid beslutsfattande i barnskyddsprocesser.	vänt sig av en kvalitativ metod vid utförande av studien. Han har gjort individuella intervjuer med fyra barn och både individuella och grupp intervjuer med ytterligare 47 barn. Både de individuella och gruppintervjuerna var av halvstrukturerad art.	en tar fasta på aspekter som är viktiga för barnen och som de anser att de borde ha mera inflytelse på. Det handlar om främst om barnens boende former. Dessutom beskrivs att barnen upplever att möten där stora beslut fattas, ofta är utformade så att barnens delaktighet är svår att uppnå.
--------	--	---	---	---	--

Bilaga 3. Innehållsanalys.

Rubrik	Innehåll	Tema	Kategori
1. Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun ke- hittämisessä	En rapport om ett delprojekt gällande utveckling av barnskyddet. Projektet hade två mål, att utreda hur barnens delaktighet inom barnskyddet kan stärkas och att utreda vad barn och unga anser om barnskyddet i nuläget samt hur det kunde förbättras.	Beslutsfattande Relationer Kommunikation	Ansvarstagande Relationer till de professionella Informationsflöde
2. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” - Nuorten suosituksia lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi	Barns och ungdomars åsikter och upplevelser om vardagen som placerad utanför det egna hemmet. I rapporten framkommer barnens och ungdomarnas upplevelser om att vara klient inom barnskyddet och placerad utanför det egna hemmet.	Relationer Att bli hörd Kommunikation Information om barnskyddsärenden Beslutsfattande	Relationer till de professionella Relationer till närstående Bli tagen på allvar Informationsflöde Tillräcklig information för att kunna delta Information om rättigheter Möjlighet att påverka beslut
4. Service user experience of participation in child welfare case management	Australiensiska barn och föräldrars åsikter om huruvida personalen har lyssnat på dem, samt tagit deras åsikter i beaktande vid beslutsfattande, gällande barnskyddsärenden. Barn och föräldrarna kände att de var engagerade och delaktiga i barnskyddsprocessen.	Att bli hörd Relationer Kommunikation Beslutsfattande Information om barnskyddsärenden	Bli tagen på allvar Relationer till de professionella Informationsflöde Välja att inte delta Möjlighet att påverka beslut Tillräcklig information för att kunna delta

<p>5. Lapsen näkökulma ja kokemukset lastensuojelun sosiaalityön sijoitusprosessissa - lapset ja sosiaalityöntekijät kertojina</p>	<p>Fyra omhändertagna barns åsikter och synpunkter på barncentrerat barnskyddsarbete och barnets bästa i barnskyddsprocesser. Även sex socialarbetares synpunkter framkommer.</p>	<p>Relationer Att bli hörd Beslutsfattande</p>	<p>Relationer till de professionella Relationer till närstående Bli tagen på allvar Möjlighet att påverka beslut</p>
<p>6. Kuullaan mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan</p>	<p>Sju omhändertagna barn och ungas åsikter om möjlighet till delaktighet inom barnskyddet. Forskningen tar fasta på de aspekter som barnen och ungdomarna upplever att ökar möjligheten till delaktighet.</p>	<p>Relationer Kommunikation Att bli hörd Beslutsfattande Information om barnskyddsärenden</p>	<p>Relationer till de professionella Informationsflöde Bli tagen på allvar Möjlighet att påverka beslut Välja att inte delta Tillräcklig information för att kunna delta</p>
<p>7. Children's participation in in child-protection processes as experienced by foster children and social workers</p>	<p>Barns åsikter om möjlighet till delaktighet inom olika barnskyddsprocesser. Innehåller material utgående från åtta familjeplacerade barns åsikter om i vilken mån de har uppnått delaktighet under olika tider som placerad utom det egna hemmet. Delaktigheten har studerats utgående från barnens rättigheter.</p>	<p>Relationer Kommunikation Att bli hörd Beslutsfattande Information om barnskyddsärenden</p>	<p>Relationer till de professionella Informationsflöde Att bli tagen på allvar Välja att inte delta Tillräcklig information för att kunna delta</p>
<p>8. Children, family and the state. Decision making and participation; Children's Views</p>	<p>Barnens synpunkter hur delaktigheten förverkligas inom det praktiska barnskyddsarbetet. Ett flertal barn har intervjuas. Barnen upplever att de borde ha mera möjlighet till delaktighet gällande beslut</p>	<p>Beslutsfattande Relationer Kommunikation Att bli hörd</p>	<p>Möjlighet att påverka beslut Välja att inte delta Relationer till de professionella Informationsflöde Att bli tagen på</p>

	som är viktiga för dem. Dessutom anser de att de tillfällen där barnens röster kunde höras, ofta ger lite eller ingen möjlighet till delaktighet för barnen.		allvar
--	--	--	--------